

บทที่ ๔

วิเคราะห์คำสอนที่ปรากฏในท้าวแบ้

คำสอนที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องท้าวแบ้ มีดังนี้

๑. ด้านครอบครัว ได้แก่

๑.๑ สอนบุตรธิดา

วรรณกรรมเรื่องท้าวแบ้ มุ่งสอนให้บุตรธิดาประพฤติตนเป็นบุตรที่ดีของบิดามารดา มีความกตัญญูทักท้วง ทำความดีและเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ดังปรากฏคำสอนดังนี้

๑.๑.๑ สอนให้เคารพต่อบิดามารดา เนื่องจากบิดามารดาเป็นผู้มีพระคุณ ดังปรากฏในวรรณกรรมท้าวแบ้ ดังนี้

อันว่า คุณพ่อแม่นี้ นักเกรงธรณี นื่องเฮย
ใฝ่ผู้ ยำเยนบ ก็จึงเฮียงเมืองหน้า ฯ (หน้า ๕๘)

ความว่า พ่อแม่นี้มีบุญคุณต่อลูกมาก เปรียบดังแผ่นดินใครให้ความเคารพนบน้อมจะเจริญรุ่งเรืองในภายหน้า

แต่นั้น	บาคราญท้าว	ยกมือไหว้พ่อ	
ซ้อยตั้ง	แม่ลูกเจ้า	บุญกว้างพ่อพญา	นั่นแล้ว
แต่นั้น	ปีตาเจ้า	ราชาตนพ่อ	
	อ้อมแจ่มเจ้า	บาท้าวจูบชม	(หน้า ๖๗)

ความว่า ครานั้นท้าวแบ้ยกมือไหว้พ่อผู้ซึ่งเป็นเจ้าเมือง และพ่อผู้เลี้ยงดูตน ขณะเดียวกันพ่อก็กอดลูกด้วยความรักใคร่

เมื่อนั้น	บาคราญต้าน	โลมนางน้องนาฏ	
ถือจัก	ปละเผ่าผู้	บุญกว้างพ่อแม่ตน	ได้เด
น้องก็	เป็นมิ่งเหง้า	มีลูกหญิงเดียว	แท้นา

สังข์	ไลจอมคุณ	พ่อแม่ตนไปได้	
อันว่า	ปีตาเจ้า	เหนือหัวหายาก	จริงนา
อันว่า	ผัวจู้ฮ้าย	หาได้ง่ายดาย	น้องเฮย (หน้า ๗๓)

ความว่า ท้าวแบ้ได้ปลอบเมียรักว่า ไม่มีบุญคุณใดยิ่งใหญ่เท่า พ่อกับแม่ของตนได้ น้องนั้นเป็นลูกสาวคนเดียว ไม่ควรห่างไกลจากท่านทั้งสอง ต้องดูแล ปรนนิบัติพ่อแม่ผู้มีบุญคุณอันยิ่งใหญ่ของเรา ซึ่งคุณพ่อแม่จะหาใครเทียมเท่าไม่ได้ ส่วนสามีนั่นหาใหม่ได้ง่าย

๑.๑.๒ สอนให้เป็นผู้มีความกตัญญูทวนเวทิต่อบิดามารดาและผู้มีพระคุณ
วรรณกรรมเรื่องท้าวแบ้มุ่งสอนให้รู้ว่าบิดามารดาเป็นผู้ให้กำเนิด เลี้ยงดูบุตรด้วยความรักและทะนุถนอม อดทนต่อความยากลำบากเพื่อให้ลูกได้เจริญวัย ดังนั้น ลูกต้องเลี้ยงดูบิดามารดาของตนเป็นการตอบแทนพระคุณ ดังปรากฏตอนนางธัมมา ได้ลูกไม้ที่มีรสหวานจากสามีแล้วคิดถึงบิดามารดา (อยากให้ท่านได้กินของอร่อย) ที่ว่า

นางก็	ก็ดสอดให้	พระพ่อปิตตา
ก็จึ่ง	เอาผลา	หน่วยหวานไปให้
ราชาเจ้า	บายเอากินเบ็ง	ดูนั้น (หน้า ๗๔)

ความว่า เมื่อนางธัมมาได้ชิมลูกไม้ที่มีรสหวาน เกิดความคิดถึงพ่อ จึงได้นำผลไม้นั้นไปให้พ่อรับประทาน พ่อจึ่งรับเอาผลไม้นั้นมารับประทาน

หากบุคคลใดให้การเลี้ยงดูตนประดุจบิดามารดา สอนให้รักเคารพ ท่านนั้นเสมือนเป็นบิดามารดา และต้องเลี้ยงดูท่านเมื่อท่านแก่ชรา ดังปรากฏในตอนที่ท้าวแบ้ ประสงค์จะเดินทางไปหาย่าและนายสะเภาก็เลี้ยงดูตนเพื่อจะได้ปรนนิบัติดูแลท่านทั้งสองเมื่อท่านแก่ชรา ดังคำประพันธ์ที่ว่า

บัดนี้	กูจักได้ดูคุณ	ขออย่าอัยโก
เอามา	เป็นมาดา	อยู่นำเพียรเลี้ยง
กับทั้ง	ปีตาเจ้า	นายสะเภาทนพ่อ
ก็ให้	มาอยู่พี่	เพียรเลี้ยงพรั่กัน ฯ (หน้า ๗๖)

ความว่า ข้าจะได้เดินทางไปหาอย่าขอให้ท่านมาเป็นแม่เพื่อจะได้
เลี้ยงดูรวมทั้งนายสะเภาะจะขอให้มาเป็นพ่อเพื่อจะได้เลี้ยงดูทดแทนพระคุณที่ท่านทั้งสองได้
เลี้ยงดูตน

พระพ่อ	ปุ่นปลูกให้	เสวยราชย์แทนเมือง	
	เป็นพญาบุญ	โลกถือกายหุ่น	
แต่งให้	มาเอาเจ้า	นายสะเภาะตนพ่อ	กายพี่
	ทั้งย่าเฒ่า	เมื่อเลี้ยงตอบคุณ	แท้แล้ว (หน้า ๕๐)

ความว่า ท้าวแบ้ได้ขึ้นครองราชย์ เป็นพระมหากษัตริย์จึงใช้ข้ามา
เชิญนายสะเภาะและย่าไปบ้านเมืองเพื่อเลี้ยงดูเป็นการตอบแทนพระคุณท่านทั้งสอง

การแสดงความกตัญญูทดแทนที่ด้วยการดูแลปรนนิบัติบิดามารดาและ
ผู้มีพระคุณจะส่งผลให้บุตรธิดาจะประสบแต่ความสุข ความเจริญ ดังปรากฏในคำสอนที่ว่า

อันว่า	บิดุเรศเจ้า	พ่อแม่ทั้งสอง
	กาลราชาเถิง	จึงมรณาเมี้ยน
	บุญชูคำ	เถิงสวรรคต์เทวโลก
	สุขอยู่สร้าง	เมืองฟ้าสว่างก็ใจ
อันว่า	พระบาทเจ้า	องค์ถูกพญาบุญ
	เสวยเมืองแทน	พ่อตนตรงสร้าง
	ดูนานล้ำ	หลายปีแถมถ่าย
	อายุเจ้า	ยืนหมั่นฮอดพัน (หน้า ๕๘)

ความว่า เมื่อพ่อแม่ได้ตายแล้วด้วยผลบุญที่ทำไว้จึงทำให้ได้อยู่
สวรรคต์อย่างมีความสุข ส่วนตัวลูกนั้นก็ได้ครองเมืองแทนพ่อที่เคยสร้างไว้จนอายุถึงพันปี

๑.๑.๓ สอนให้เคารพผู้อาวุโส วรรณกรรมเรื่องท้าวแบ้สอนบุตรธิดาให้
ความเคารพผู้อาวุโส และผู้มีฐานะทางสังคมที่สูงกว่า ดังปรากฏว่า

คิดว่า	อินทร์อยู่ฟ้า	ลงเยี่ยมโลกคน
สองเฒ่า	ยกมือไหว้	บานบุญบุตรราช

แต่นั้น	พระบาทเจ้า	เลยห้ามพ่อสะเถา	
เขืออย่า	ยกมือไหว้	คนเขาเป็นลูก	จริงตาย
ข้านี้	ตั้งหากแม่น้ำท่วม	เขือเลี้ยงอยู่สะเถา	พุ้นแล้วฯ (หน้า ๕๕-๕๖)

ความว่า สองตายายได้ยกมือไหว้ท่วมน้ำคิดว่า เป็นพระอินทร์ที่มา
จากเมืองฟ้าลงมาเยี่ยมคน แต่ท่วมน้ำได้ห้ามพ่อสะเถาว่าอย่าได้ยกมือไหว้ตนเลย เพราะตนก็คือ
เด็กที่ทั้งสองเลี้ยงมาเสมือนลูกนั่นเอง

๑.๑.๔ ให้ทำบุญด้วยการสร้างหนังสือชาดก ผู้แต่งเรื่องท่วมน้ำได้
สอดแทรกคำสอนให้คนหนุ่มสาวไปศึกษาหาความรู้ด้วยการอ่านหนังสือธรรมะ และเชื่อว่า
ผู้สร้างหรือเขียนหนังสือพระธรรม จะได้บุญกุศลมาก ดังปรากฏว่า

ฟังเยอ	นักปราชญ์เจ้า	เจ้าแก่นงฮาม	ข้อยเฮย
ไพ่อยาก	หายกรรมเวร	ที่โตกระทำให้	
จงให้	พากันสร้าง	เขียนเอาอุปฐาก	
	ชาติพระพุทธเจ้า	เป็นแม่ถ้ายเวร	นั้นเนอ (หน้า ๑๐๐)

ความว่า ถ้าใครอยากหายจากกรรมเวรที่ตนเคยกระทำไว้ก็ให้สร้าง
หนังสือเรื่องท่วมน้ำ

มีข้อสังเกตว่าการอ่านหนังสือธรรมะ ก่อนอ่านต้องมีขันดอกไม้
บูชาเพื่อแสดงความเคารพ ดังปรากฏในคำประพันธ์ที่ว่า

ครั้นไฟ	อยากอ่านพินเจ้า	ให้บน้อมยอมมือ	
ให้มี	ขันมาลา	รูปเทียนบูชาแท้	
อันว่า	เวรทั้งห้า	อุ้งชายน้อยใหญ่	ก็ดี
ครั้นได้	เพียรต่อตั้ง	ฟังแล้วช้อยหาย	เจ้าเฮย (หน้า ๑๐๐)

ความว่า บุคคลใดประสงค์จะอ่านหนังสือธรรมะให้ไหว้ครูด้วย
ดอกไม้รูปเทียน หากมีเวรกรรม เวรกรรมก็จะค่อยหายไป

ความว่า ขณะนั้นนางธัมมาก็ได้ยกมือขึ้นไหว้พ่อ แล้วพูดว่า ถ้าเป็นความต้องการของพ่อแล้วลูกก็จะไม่ขัดขึ้น ถึงจะให้แต่งกับข้ารับใช้ ลูกก็จะยอมทำตามลูกก็จะไม่ขัดขึ้นแล้วแต่บุญแต่กรรมที่เคยทำมาให้เป็นไปตามนั้น

หากหญิงใดสมรสกับชายที่แต่งงานแล้ว วรรณกรรมเรื่องท้าวแบ้งจะสอนให้เชื่อว่าเป็นเพราะการทำบุญร่วมกันมาแต่ชาติปางก่อน ชาตินี้จึงต้องมาครองคู่ร่วมกับหญิงอื่น ดังปรากฏในคำประพันธ์ที่ว่า

แต่ตั้ง	ชาติก่อนพูน	เป็นลูกเศรษฐีหลวง	
เนาในเมือง	พาราณสี	อยู่เกษมสมสร้าง	
อันว่า	ธัมมาน้อย	เป็นลูกเมียหลวง	
	คำหยาดเป็น	ลูกนางเมียน้อย	
ยามเมื่อ	สังโฆเจ้า	จำวัสสาเลยออก	มานั้น
เศรษฐีก็	ตกแต่งผ้า	กลืนให้ทอดทาน	
ก็จึง	บอกอ่อนน้อย	นางนาฏทั้งสอง	
	พากันมา	แล้วสนหิบบผ้า	
กรันว่า	สองหิบบแล้ว	ขอไปถวายพ่อ	
เศรษฐีก็	ตกแต่งแล้ว	เวนให้ทอดทาน	
เป็นแก่	กุศลสร้าง	ทั้งสองนางนาฏ	
ได้ช้อย	หิบบแล้วผ้า	กลืนนั้นส่วนกัน	เจ้าเฮยฯ (หน้า ๖๔-๖๕)

ความว่า ตั้งแต่ชาติก่อนนางธัมมา กับนางคำหยาดเป็นลูกเศรษฐีอยู่ในเมืองพาราณสี ธัมมาเป็นลูกเมียหลวง คำหยาดเป็นลูกเมียน้อย เมื่อออกพรรษาเศรษฐีก็จัดหาผ้ามาให้ลูกเย็บเพื่อนำไปทอดกฐิน ด้วยอานิสงส์ที่ได้เย็บผ้าร่วมกันทำให้นางทั้งสองได้คู่ครองคนเดียวกัน

๑.๒.๒ สอนให้เคารพผู้ใหญ่ เช่น ลูกเขยต้องให้ความเคารพแก่พ่อแม่ของภรรยา ดังคำประพันธ์ที่ว่า

แต่นั้น	พระกษัตริย์ท้าว	ยอมมอบพ่อ	
ข้อยหาก	แม่ลูกเจ้า	เขยหล้าแต่ใด	พ่อเฮย

แต่นั้น พระก็เห็นอุปท้าว งามเก็งอินทร์เขียน คั่งนั้น
 ราชาพระ ก็อยากถามเพื่อท้าว (หน้า ๔๑)

ความว่า เมื่อนั้นท้าวแบ้ยกมือไหว้เจ้าเมืองแล้วแนะนำตัวเองว่าตน
 คือท้าวแบ้ลูกเขยคนเล็กของท่าน ส่วนเจ้าเมืองเห็นท้าวแบ้มีรูปร่างราวกับพระอินทร์ก็ได้
 ไล่ถามความเป็นไป

๑.๒.๓ สอนผู้ชายให้ดูแลครอบครัว มีน้ำใจ ให้เกียรติภรรยาไปพบ
 ของดี ๆ เช่น ผลไม้ที่อร่อยก็ไม่ลืมเก็บเอามาฝากภรรยา เป็นต้น ดังคำประพันธ์ที่ว่า

บาก็	เก็บเอาได้	ผาหลายหน่วย
เอามา	ต้อนแจ่มแจ้ว	นางน้อยอยู่โสง
	ได้ลูกไม้	ต้นใหญ่นางกาย
	กินหอมหวาน	พิจิงเอามาต้อน (หน้า ๓๔)

ความว่า ท้าวแบ้ได้เก็บเอาผลไม้ที่มีรสชาติหอมหวานมาฝากภรรยา

ทั้งสอง

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
 RAJABHAI MAHASARAKHAM UNIVERSITY

๑.๒.๔ สอนหญิงให้เป็นแม่ศรีเรือน ดังคำประพันธ์ที่ว่า

นางก็	หามาตั้ง	พาแดงไว้ปล้ำ
นางก็	คอยอยู่ถ้ำ	บาท้าวบ่นอน (หน้า ๓๑)

ความว่า นางธัมมาได้หาข้าวปลาอาหารใส่สำรับมารอสามี
 ไม่รีบประทาน ไม่เข้านอนก่อน นั่งรอนกว่าสามีจะกลับมา

พี่ก็	เหลียวเห็นน้อง	ในโสงเขาอยู่
ตั้งว่า	ดีกตั้งแล้ว	สั่งเจ้าบ่นอน (หน้า ๓๓)

ความว่า เมื่อท้าวแบ้กลับมาถึงเรือนเวลาดีก แล้วมองเห็นนางธัมมา
 ผู้เป็นภรรยาที่นั่งคอยสามีอยู่ในเรือน

การที่สังคมกำหนดหน้าที่ของภรรยาให้รู้จักปรนนิบัติสามีล้วนเป็นกรอบธรรมเนียมให้ผู้หญิงยึดมั่นถือมั่นในค่านิยมของไทยที่ภรรยาต้องดูแลเอาใจใส่สามี ให้ความรัก ความอบอุ่น และความมั่นคงทางใจให้สามี

๑.๒.๕ สอนสามีภรรยาให้รักและซื่อสัตย์ต่อกัน ดังคำประพันธ์ที่ว่า

แม่นว่า	ตัวน้องลัม	เสียทีในไพร	ก็ดี
จักค่อย	ไปตามตีน	บ่วางพระองค์ได้	
อันว่า	พระกษัตริย์เจ้า	แก้วแก่นมหาคุณ	แท้นา
ยามเมื่อ	โพลภัยถึง	แต่พระองค์เอาพัน	
คือว่า	โพลภัยต้อง	จอมกษัตริย์ผายโศค	
ควรที่	ทุกหมื่นชั้น	นำเจ้าก็จึงสม	พระเฮย
น้องบ่	ไลบาท้าว	เหนือหัวพระบาท	
แม่นว่า	ทุกข้หมื่นชั้น	นำเจ้าก็บ่แหง	พี่เฮยฯ (หน้า ๗๓)

ความว่า นางธัมมาพุดกับท้าวแบ้ว ถึงแม้จะลำบากเพียงไรก็ตาม ต่อให้ต้องลี้ภัยอยู่ในป่านี้ ก็จะขอตามไปทุกแห่งหน จะไม่จากท้าวแบ้วไปถึงแม้ให้ต้องทุกข์ยากลำบากสักกี่หมื่นชั้นปานใดก็ตาม

ขอให้	ศรีแจ่มเจ้า	บาท้าวอย่าไล	พ่อเนอ
พ่อก็	วางแจ่มเจ้า	คำหยาดเมื่อนำ	เจ้าแล้ว
หลอนว่า	มีโพลภัย	ก็อย่าวางตนน้อง	
ครั้นว่า	ได้สืบสร้าง	เสวยราชย์ทรงเมือง	ก็ดี
อย่าได้	ไลนางคราญ	หม่นหมองสูญเศร้า	
แม่นว่า	นักสนมสิ้น	ในปรางค์สืบส่อ	ก็ดี
ขอให้	บาท้าวท้าว	แพงล้านอย่าฟัง	พ่อเนอ (หน้า ๗๔-๗๕)

ความว่า (พ่อของนางคำหยาดพุดกับท้าวแบ้ว) ขอให้ท้าวแบ้วดูแลนางคำหยาด ถ้าเกิดว่ามีเหตุร้ายอันใดเกิดขึ้นก็อย่าทอดทิ้งนาง แม้ภพภคหน้าท้าวแบ้วได้ครองราชสมบัติปกครองเมืองก็อย่าทำให้นางต้องเศร้าหมอง แม้ใครจะมาว่ากล่าวใส่ความก็ขอให้ท้าวแบ้วหนักแน่นไว้

๑.๒.๖ สอนหญิงให้รักและปรนนิบัติต่อสามีด้วยความรักดี ถ้าสามีมีภรรยาหลายคน ให้ภรรยามีความสามัคคีกัน ครอบครัวจะได้เป็นสุข ดังคำประพันธ์ที่ว่า

พ่อก็	สอนสั่งเจ้า	น้อยอ่อนสองนาง	
ให้ค่อย	แพงบาคราญ	เก็งตาถนอมไว้	พ่อเนอ
อันนี้	จงให้สองแจ่มเจ้า	นางนาฏแพงกัน	พ่อเนอ
อย่าได้	ฟังคำสับ	ส่อคนฝูงฮ้าย	
จงให้	สองเชื้อเจ้า	แพงกันเท่าชั่ว	
	สองแจ่มเจ้า	เสมอเพียงพ่อเดียว	ลูกเฮย
อันนี้	ท้าวโกธให้	อย่าตอบเถียงความ	ลูกเฮย
จงให้	มีใจอด	ต่อมาไทท้าว (หน้า ๑๕)	

ความว่า พ่อ (เจ้าเมือง) ได้สั่งสอน นางธัมมา กับนางคำหยาด ว่าให้รักสามี และให้ภรรยาทั้งสองรักกัน ให้เป็นคนหนักแน่น มีเหตุผล เหมือนมีพ่อคนเดียวกัน ถ้าสามีโกรธ ภรรยาอย่าได้ต่อล้อต่อเถียง จงเชื่อฟังสามี อดทน และซื่อสัตย์ต่อสามี

หากครอบครัวใดมีภรรยาหลายคน ให้ภรรยามีความรักและสามัคคีกัน ประจวบพี่น้องครอบครัวเดียวกัน ดังกรณีที่นางธัมมา ปลอบนางคำหยาด ที่จากบิดามารดา ดังคำประพันธ์ที่ว่า

แต่นั้น	ธัมมาน้อย	โสมขวัญคำหยาด	
อันว่า	ฮาพี่น้อง	เสมอเพียงตั้งกัน	
	สายสมรน้อง	จอมทองน้องนาฏ	ลูกเฮย
	อย่าได้ฮ้อยฮ้ำให้	หาถ้อนหากสีเห็น	พีน้า (หน้า ๑๘)

๑.๒.๗ สอนหญิงให้รู้จักการครองตนและครองงาน ดังคำประพันธ์ที่ว่า

อันนี้	ทางสามเส้น	ให้จอมนางเที่ยวได้	แม่เนอ
	ให้หลีกเว้น	ทางห้าอย่าเที่ยว	ลูกเฮย (หน้า ๔๖)

ความว่า ภรรยาควรประพฤติปฏิบัติดี ๓ ประการ และไม่ควรถูกปฏิบัติในทางอกุศล ๕ ประการ

ข้อควรปฏิบัติ ๓ ประการ และข้อควรงดเว้น ๕ ประการนี้
 พรชัย ศรีสารคาม (๒๕๕๑ : สัมภาษณ์) ได้อธิบายว่า สตรีที่จะมีครอบครัว ต้องปฏิบัติตนอยู่ใน
 กุศโลบาย ๓ ประการ ได้แก่

ประการที่ ๑ คือ กายกรรม หมายถึง ความประพฤติที่แสดงออก
 ทางกาย ได้แก่ การละเว้นจากการฆ่าสัตว์ การเบียดเบียนกัน เป็นผู้มีเมตตากรุณา ละเว้นจาก
 การลักขโมย เคารพในสิทธิของผู้อื่น ไม่หยับฉวยเอาของคนอื่นมาเป็นของตน การไม่ล่วง
 ละเมิดสามีหรือภรรยาผู้อื่น

ประการที่ ๒ คือ วจีกรรม หมายถึง พูดคำสุภาพระรื่นหูจับใจ
 พูดชอบด้วยกาลเทศะ

ประการที่ ๓ คือ มโนกรรม หมายถึง การคิดดีมีเมตตาจิตให้เขา
 อยู่เป็นสุข คิดเห็นชอบตามคลองธรรม

ส่วนข้อที่ไม่ควรปฏิบัติ ๕ ประการ ได้แก่ อย่านอกใจสามี
 อย่าพูดจาโกหก อย่าพูดจาหยาบคาย อย่าพูดจาเพ้อเจ้อเหลวไหล อย่าพูดเท็จ ให้พูดแต่ตาม
 จริง มีสติจะ

หากหญิงใดปฏิบัติตามคำสอนดังกล่าวได้ จะทำให้เป็นที่รักของ
 สามี ครอบครัว ญาติมิตร และผู้ได้บังคบบัญชา

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
 ๑.๓ สอนหญิงให้เลี้ยงดูบุตรอย่าได้ทอดทิ้ง ดังคำประพันธ์ที่ว่า

นางคน	ปละลูกน้อย	ในอุลยบ	ก็มี
ผัวจึง	ฟงฟงเสียง	คำเมียมคำฮ้าย	
สั่งว่า	ปละลูกน้อย	ในอุบหนี	
มึงอย่า	มาเอือนกู	บ่ดีจึงแท้ (หน้า ๒๑)	

ความว่า บางคนก็ทิ้งลูกน้อยไว้ที่เปล พอสามีเห็นก็ตำหนิภรรยา ว่าทำไมถึง
 ได้ปล่อยปละลูกน้อยไว้เช่นนี้ แล้วตัวเองหนีไปไหน ต่อไปนี่อย่าได้กลับมาที่บ้านของฉันอีก
 คนเช่นนี้เป็นคนไม่ดี

เรื่องท้าวแม่ ได้สอดแทรกคำสอนหญิงดังข้างต้นนี้ สอดคล้องกับคำสอนของ
 ชาวอีสานโบราณ ที่สอนให้ผู้หญิงปฏิบัติตามคลองของภรรยา คือ ให้อู้อึกแสวงหาความรู้
 ด้านงานบ้านงานเรือน ให้อู้อึกนวลสงวนตัว ไม่มักมากในกามคุณ ไม่ยุ่งเกี่ยวหรือคบชู้กับ

๒.๑.๒ อมรโคยานทวีป อยู่ทางทิศตะวันตกของพระสุเมรุ แผ่นดินในทวีปนี้กว้างได้ ๘,๐๐๐ โยชน์ อมรโคยานทวีปนี้มีลักษณะเหมือนพระจันทร์ครึ่งซีก อยู่ท่ามกลางผลึกสาครและมีแผ่นดินล้อมรอบ ในทวีปมีแม่น้ำลำธารหลายสาย มีไม้กระทุ่มเป็นไม้ประจำทวีป ผู้คนมีรูปหน้าดั่งแรม ๘ คำ มีความสูงเพียง ๖ ศอก อายุยืนได้ ๔๐๐ ปี

๒.๑.๓ อุดตกรุกทวิป อยู่ทางทิศเหนือของเขাপระสุเมรุ ทวีปนี้กว้างได้ ๘,๐๐๐ โยชน์ มีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมอยู่ท่ามกลางปีตสาคร มีต้นกัลปพฤกษ์เป็นต้นไม้ประจำทวีป คนชาวอุดตกรุกทวิปนั้นไม่มีเรือนอาศัย แต่อยู่ใต้ต้นไม้ในโลก ซึ่งเป็นไม้ที่มาจากคอบและใบ รวมทั้งกิ่งน้อยใหญ่หนาแน่น อุปมาเหมือนเรือนยอด (ปราสาทแบบไทย) มนุษย์ในทวีปนี้มีหน้าเป็นสี่มุมเท่ากัน สูง ๑๒ ศอกคืบ และมีอายุยืนได้ ๑,๐๐๐ ปี อีกทั้งยังมีรูปร่างสมประกอบ ไม่ดำ ไม่สูง ไม่พี ไม่ผอม ส่วนสตรีมีความงามทุกคน ทรวดทรงไม่สูงไม่ต่ำ ไม่ขาว ไม่พีไม่ผอม ผิวเหลืองดังทองสุก นิ้วมือนิ้วเท้ากลมงาม เล็บแดงดั่งแค้นน้ำครั้งดวงหน้าห้องใสดุจเดือนในวันเพ็ญ ไม่มีไฟฟ้า ส่องแก้วใสเป็นนวลราวกับไข่มุกฝัง คาดำราวกับลูกตาทราย เส้นขนละเอียดอ่อน ส่วนผมของชาวทวีปนี้แปดเส้นจึงจะเท่ากับผมของเราเส้นหนึ่ง สีผมนั้นเล่าก็ต่างยาม ยาวประป่า ปลายผมงอนขึ้นเบื้องบน ขนคิ้วงามและดำ มีเสียงไพเราะแจ่มใส ปราศจากเสมหะเขฬะทั้งปวง

สตรีชาวอุดตกรุกทวิปนั้นสวยราวกับอายุ ๑๖ ปีตลอด ไม่รู้จักแก่เฒ่า และดูเหมือนจะยืนยืนอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะยามนั่ง ยืน หรือเดิน ส่วนผู้ชายนั้นเล่าก็มีกำลังเรียวแรงคงเดิมตั้งแต่หนุ่มถึงแก่ นอกจากนี้ชาวทวีปยังไม่ต้องทำมาหากิน ไม่มีความกลัว ไม่รู้จักความร้อนหนาวอีกด้วย

ฝูงชนในทวีปทั้งสามที่กล่าวมานี้ ล้วนแต่เป็นผู้รักชาติล้าด้วยกันทุกคน คือไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ว่าจะของสิ่งนั้นจะมากหรือน้อย ไม่ทำชู้กับสามีหรือภรรยาผู้อื่น ไม่เจรจาเท็จ ไม่เสพสุรายามา นอกจากนี้คนในทวีปทั้งสามยังรักญาติพี่น้องของตน รู้จักเคารพยำเกรงผู้สูงอายุและพ่อแม่ของเขา รู้จักเมตตากรุณาต่อกัน ไม่อิจฉาริษยา ไม่ทะเลาะเบาะแว้งกัน

๒.๑.๔ ชมพูทวีป อยู่ทางทิศใต้ของเขাপระสุเมรุ มีความยาวถึง ๑๐๐,๐๐๐ โยชน์ โดยปริมาตรได้ ๓๐,๐๐๐ โยชน์ มีทวีปเล็กล้อมรอบ ๕๐๐ ทวีป มีไม้หว้าเป็นไม้ประจำทวีป ชมพูทวีปมีเนื้อที่อันเป็นที่อยู่ของมนุษย์เรา ๓,๐๐๐ โยชน์ นำท่วมเป็นทะเล ๔,๐๐๐ โยชน์ และเป็นป่าดื้อป่าหิมพานต์ ๓,๐๐๐ โยชน์ ส่วนที่เป็นที่อยู่ของมนุษย์นั้นแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ มัชฌิมประเทศและปัจฉิมประเทศ เมื่อพระพรหม

ทั้งหลายและฝูงเทพสิ้นอายุจากพรหมโลกและสวรรค์ก็จะลงมาเกิดในมัชฌิมประเทศ
 พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธ พระอรหันต์ พระเจ้าจักรพรรดิ พราหมณ์ ฤๅษี และเศรษฐี
 มีบุญ ย่อมมาเกิดในมัชฌิมประเทศทั้งสิ้น มนุษย์ในชมพูทวีปนี้มีใบหน้ากลมราวคุมเกวียน
 มีความสูง ๔ ศอก และไม่สามารถกำหนดอายุได้ ด้วยเหตุที่บางครั้งมนุษย์ในชมพูทวีปนี้
 บางครั้งก็มีศีลธรรมแต่บางครั้งก็ไม่มีศีลธรรม เมื่อใดที่คนทั้งหลายกระทำบุญและประพฤติ
 ธรรม รู้จักเคารพยำเกรงผู้เฒ่าแก่ พ่อแม่และสมณพราหมณาจารย์ อายุของคนก็ยืดยาวมากขึ้น
 แต่ถ้าเมื่อใดคนทั้งหลายไม่รักษาศีล ไม่ทำบุญและมีได้ยำเกรงผู้เฒ่าแก่ พ่อ แม่
 สมณพราหมณ์ ตลอดจนครูบาอาจารย์แล้วอายุคนก็ค่อย ๆ สั้นลง และเมื่อมนุษย์กระทำบาป
 กันมากขึ้น พระพุทธเจ้าจึงต้องทรงลงมาเทศนาโปรดสัตว์ทั้งหลายเพื่อให้พ้นจากทุกข์
 มีข้อสังเกตว่า ในชมพูทวีป กำหนดอายุขัยไม่ได้ แต่คนใน ๓ ทวีป
 กำหนดอายุได้เพราะคนทั้ง ๓ ทวีป รักษาศีล ๕ ไม่ทำบาป ไม่ทำชั่ว คนจึงอายุยืน

๒.๒ ความเชื่อในอำนาจของพระรัตนตรัย เป็นคำสอนของพระพุทธศาสนาที่
 ผู้ประพันธ์ได้ สอดแทรกไว้ตลอดเรื่อง โดยเชื่อว่าหากผู้คนปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาพุทธ
 ด้วยการทำความดี เว้นจากการทำชั่ว รักษาศีล ปฏิบัติธรรม จะประสบแต่ความสุข
 ความเจริญ ดังปรากฏคำสอน ดังนี้

๒.๒.๑ ให้กราบไหว้พระรัตนตรัย ได้แก่ พระพุทธ พระธรรม และ
 พระสงฆ์ และเชื่อว่าการทำบุญ ถือว่าได้บุญกุศลมาก ดังคำประพันธ์ที่ว่า

บัดนี้	ข้าจกนมัสการน้อม	แก้วทั้งสามอันประเสริฐ
	คือ พระพุทธเจ้า	พระธรรมพร้อมหมู่สงฆ์
ขอให้	ลูบาบเพ็	ฝูงหมู่พาลา
	โพลภัยสัง	อย่ามีมาต้องฯ (หน้า ๑)

ความว่า ข้าพระเจ้าขอกราบไหว้พระพุทธ พระธรรม และ
 พระสงฆ์ อำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยจงลดบันดาลให้ชนะอุปสรรค และโรคภัยทั้งปวง

ก็จึง	เห็นพระเจ้า	องค์ประเสริฐเดินมา
เชือกี้	มีใจใส	เถื่อนนำพุทธโรเจ้า
พร้อมกัน	เอาแก่นมี	เขี้ยวให้เป็นจัก
เลยเล่า	หาจีวร	ข้อมทานพุทธโรเจ้า

การที่เทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จะคลบับนาคาลให้ผู้คนประสบ
ความสำเร็จเร็วหรือช้า นั้นขึ้นอยู่กับกรรมเก่าหรือผลของการกระทำเมื่อชาติที่แล้ว ถ้าทำกรรม
ชั่วเอาไว้มากคนจะต้องชดใช้กรรมเก่าจนหมดสิ้นก่อน บุญกุศลในชาติที่แล้วและชาตินี้จึงจะ
อำนวยผลส่งให้มีความสุข ดังคำประพันธ์ที่ว่า

แต่เป็น	บุญแจ่มเจ้า	บาสร้างแต่หลัง	อย่าแล้ว
	ชาติแต่ก็	ท้าวเกิดเป็นคน	
เจ้าก็	เอาสัตว์มา	ลอกหนังกลางบ้าน	
เป็นแต่	เวรหลังท้าว	นำมาหลายชาติ	จริงแล้ว (หน้า ๑๐)

ความว่า เมื่อชาติที่แล้วท้าวแบ้ได้สร้างบุญและบาปเอาไว้ด้วยกัน
บาปนั้นคือจับสัตว์มาลอกหนังออก สัตว์ได้รับความทุกข์ทรมานมาก กรรมนั้นตามมา ท้าวแบ้
จึงต้องชดใช้กรรมหลายชาติ

หากบุคคลใดเป็นผู้มีบุญบารมี เทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก็จะช่วย
ให้แคล้วคลาดจากภัยอันตรายใด ๆ ทั้งปวง ดังคำประพันธ์ที่ว่า

เขาก็	เล่นเล่นย้าย	สะเทาะเบิกตากลม	พุ้นเยอ
นายก็	คอยฝูงเขา	ก็เล่ายังดูซ้ำ	
	สะเทาะคันฝ้าย	ไปไวกว่าเก่า	
	สะเทาะหมุ่นั้น	ยังซ้ำอยู่หลัง	หันแล้ว (หน้า ๑๓)

ความว่า เมื่อนายสำเภารบท้าวแบ้ขึ้นเรือเดินทะเลแล้ว
เรือก็แล่นไปโดยเร็วแซงหน้าเรือลำอื่น ๆ ไป เพราะบุญบารมีของท้าวแบ้

หากบุคคลใดมีบุญบารมีสะสมไว้มากในอดีตชาติ เมื่อปรารถนา
สิ่งใด เทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะคลบับนาคาลให้สมความปรารถนา ดังปรากฏในตอนที่ท้าวแบ้
อธิษฐานของแก้วแหวนเงินทอง ข้าทาสมบริวารเพื่อจะเป็นของหมั้นฝ่ายหญิง เหล่าเทวดาและ
สิ่งศักดิ์สิทธิ์ก็เนรมิตให้กับความประสงค์ ดังคำประพันธ์ที่ว่า

พอมื่อ	จันโทขึ้น	ราตรีถึงเที่ยง	คืนแล้ว
	บบ่าท้าว	ผู้แพงล้วนบ่นอน	

เจ้าก็	คะนิงถึงไต้	นาโคครุทราช
แต่นั้น	นาคอยู่น้ำ	คะนิงฮ้อนฮอดบา
รู้ว่า	บออยากได้	สรรพเครื่องโอบนาง
ก็จึง	ขนเงินคำ	ออกมาถวายเจ้า
	เงินคำล้น	กองมณีนับโกฏิ
	ข้างแลม้	พอฮ้อยชูตัว
	ป้อจฮื้อ	สรรพสิ่งเงินคำ
	นานาสรรพ	สิ่งมีมวลพร้อม (หน้า ๑๘-๑๙)

ความว่า เมื่อถึงเวลากลางคืนท้าวแบ๊ไม่นอน ได้สวดมนต์ภาวนา
 พญานาคและพญาคูรุษจึงบันดาลเงิน ทองคำ ข้าง ม้า และสิ่งมีค่าต่าง ๆ ครบครัน เพื่อเป็น
 ของหมั้น

๒.๒.๔ ความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์

ชาวพุทธศาสนิกชนเชื่อว่าในจักรวาลนี้มีนรก สวรรค์ บุคคลใด
 ทำดีเมื่อตายไปจะได้ไปเสวยบุญบนสวรรค์ ส่วนบุคคลใดทำกรรมชั่วเมื่อตายไปจะตกนรก
 ความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องท้าวแบ๊ ดังนี้

๑) ความเชื่อเรื่องนรก ดังตัวอย่าง

มันหากแม่่น	เทวทัตผู้	ทำเวรพุทธบาท	
	ลดชั่วแล้ว	ลงหม้อแผ่นแดง	เจ้าเฮย (หน้า ๕๕)

ความว่า พระเทวทัตได้กระทำชั่วต่อพระพุทธเจ้า กรรมชั่วที่ได้

กระทำ เมื่อตายต้องไปปรับความทุกข์เวทนาในนรก

มันก็	สับส่อเจ้า	ตนพอกงจีน	
หากแม่่น	นางจัญจิมาณวิกา	เกิดมาทำเวรเจ้า	
ครั้นเขา	ตายไปแล้ว	อเวจีเป็นที่อยู่	
	หนามไม้จ้าว	เกาะใส่เฮี้ยฮ้วย	เจ้าเฮย (หน้า ๕๕)

ความว่า นางจัญจิมาณวิกา เกิดมาสร้างแต่กรรมชั่ว เมื่อตายไป

ตกนรกอเวจีน่ากลัวยิ่งนัก

ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์นี้เป็นความเชื่อทางศาสนาโดยเฉพาะ
พุทธศาสนาที่ได้วางรากฐานความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ที่ยังลึกลงในจิตใจของชาวไทยอีสาน
อย่างแน่นแฟ้น ซึ่งพระญาติไทย (๒๕๑๕ : ๒๕๙) ได้อธิบายถึงนรกไว้ว่า
ไตรภูมิพระร่วงว่า ในนรกภูมิ มีนรกใหญ่ ๘ ชุม คือ สัตุณีพนรก กาลสตุนรก สังฆานนรก
โรรุพนรก มหาโรรุพนรก คาปนรก มหาคาปนรก และมหาวิจินรก (นรกอเวจี)

ผู้ที่มีใจร้าย ๑๒ ประการ จะต้องไปเกิดในนรกภูมิ ทำบาปด้วย
ใจร้ายนั้น ได้แก่

- ประเภทที่ ๑ ใจไม่รู้ว่าบาป และกระทำบาปด้วยใจกล้าและยินดี
- ประเภทที่ ๒ ใจไม่รู้ว่าบาป และกระทำบาปเพราะมีผู้ชักชวน
- ประเภทที่ ๓ ใจรู้ว่าบาป และกระทำบาปลงไปด้วยใจกล้าหาญ

และยินดี

- ประเภทที่ ๔ ใจรู้ว่าบาป และยินดีกระทำบาป เพราะมีผู้ชักชวน
- ประเภทที่ ๕ ใจรู้ว่าบาป และกระทำตามผู้ชักชวน
- ประเภทที่ ๖ ใจรู้ว่าบาป และกระทำตามผู้ชักชวน เพราะด้วย

ใจร้ายและใจกล้า

- ประเภทที่ ๗ ใจรู้ว่าบาป และกระทำเองด้วยใจกล้าและใจร้าย
- ประเภทที่ ๘ รู้ว่าใจบาป มีผู้ชักชวนให้ทำและทำด้วยใจกล้า
- ประเภทที่ ๙ ใจมีความโกรธซึ่งเครียด กระทำบาปด้วยใจกล้า

และใจร้าย

- ประเภทที่ ๑๐ ใจมีความโกรธซึ่งเครียด กระทำบาปเพราะ

มีผู้ชักชวน

- ประเภทที่ ๑๑ ใจไม่เชื่อบุญ จึงกระทำบาปด้วยใจกล้า
 - ประเภทที่ ๑๒ ใจฟุ้งซ่าน และกระทำบาปด้วยใจกล้า
- คนที่ทำบาป เพราะมีใจร้าย เนื่องด้วยเหตุ ๓ ประการ คือ

โลภเหตุ โทโสเหตุ และโมโหเหตุ เพราะเหตุทำให้คนทำบาป ๑๐ อย่าง ได้แก่ ลักทรัพย์
ฆ่าสัตว์ ทำผิดศีลธรรม พุดเท็จ พุดคำหยาบ พุดส่อเสียด พุดเพ้อเจ้อเหลวไหล โลก พยาบาท
และหลงผิด

ความคิดความชั่ว ซึ่งได้แก่บุญและบาปของมนุษย์นั้น
พระญาณมหาราชได้จัดเจ้าหน้าที่จดบันทึกไว้เรียบร้อยแล้ว เพื่อสำหรับพิจารณาตัดสินบุญและบาป

คงความว่า

“ผู้ใดตายยอมไปวายพระญามราชก่อน พระญามราชจึงถาม
 ผู้นั้นยังมีได้กระทำบาปฉนใด แลมีแรงคำหนึ่งดู แลมีว่าโดยสัจโดยจริงฯ เมื่อคังนั้นเทวดาทัง
 ๔ องค์ อันแตงมาซึ่งบาญชัญญและบาปแห่งคนทังหลายก็ไปอยู่แห่งนั้นด้วย แลถือบาญช
 อยู่แห่งนั้น ผู้ใดกระทำบาญฉนใดได้ เทพยดาก์เขียนชื่อผู้ั้นในแผ่นทองสุก และทูลใส่เหนื่อ
 หัวไปตึงพระญามราช ฯ ก็จบใส่หัวแล้วก็สาธุการอนุโมทนาอินดี แล้วก็วางไว้บนแท่นทอง
 อันประดับนี้ด้วยแก้วสัตตพิริรัตนะแลมีอันเรื่องงามแล ผู้ใดอันกระทำบาปใส่ เทวดาก็
 ตราบาญชิ่งลงในแผ่นหนึ่งหมาแลเอาไว้แห่ง ๑ เมื่อพระญามราชถามคังนั้น ผู้ใดกระทำบาญ
 ด้วยอำนาจบาญผู้ั้นหากราฟิ่งรู้ทุกอัน แลกกล่าวแก่พระญามราชว่า ข้าได้ทำบาญธรรมคังนั้น
 เทพยดาก์ถือบาญชิ่งนั้นก็หมายบาญชิ่งในแผ่นทองนั้นก็คัจความอันเข้าตัวกล่าวนั้น พระญามราช
 ก็ชี้ให้ขึ้น ไปสู่สวรรค์ อันมีวิมานทอง อันประดับนี้ด้วยแก้ว ๗ ประการ และมีนางฟ้าเป็น
 บริวาร แลมีบริโภคเทียรยอมทิพย์ แลจะกล่าวถึงความสุขนั้นบมิได้เลยฯ คิแลผู้ใดกระทำบาป
 นั้นบันคาลคู่ตนมันเองนั้น แลมันมิอาจบอกบาปได้เลย จึงเทพยดานั้นเอาบาญชิ่งในแผ่น
 หนึ่งหมามาอ่านให้มันฟัง มันจึงสารภาพว่าจริงแล้ว พระญามราชและเทวดานั้น ก็บังคับ
 แก่ฝูงยมบาล ให้เอามันไปโดยบาปกรรมมัน อันหนักและเบา นั้นแลฯ บังคับอันควรในนรก
 อันหนักและเบา นั้นแลความทุกขเวทนาแห่งเขานั้นจะกล่าวบมิถ้วนได้เลยฯ”

นรกใหญ่ ๘ ขุมนี้ ขุมหนึ่งจะมีนรกบ่าว ๑๖ ขุม ในสัจญชีพนรพ
 มีนรกบ่าว ๑๖ ขุม คังนี้

ขุมที่ ๑ เวตรณีนรก คนที่ตคนรขุมนี้ เพราะทำร้ายผู้อื่น
 ชิงทรัพย์ผู้อื่น เนื่องจากคนมีอำนาจมากกว่า

ขุมที่ ๒ สุนัขนรก คนที่ตคนรขุมนี้ เพราะกล่าวให้ร้ายแก่
 สมณพราหมณ์ ผู้มีศีล พ่อแม่ ผู้เฒ่า ผู้แก่ ครูบาอาจารย์

ขุมที่ ๓ โสรถนินรก คนที่ตคนรขุมนี้ เพราะกล่าวร้ายแก่ผู้มี
 ศีล ให้ได้รับความเจ็บอาย

ขุมที่ ๔ อังการกาสุมนรก คนที่ตคนรขุมนี้ เพราะลวงผู้อื่นให้
 ทำบาญ และตนนำทรัพย์นั้นไปเป็นประโยชน์แก่ตน

ขุมที่ ๕ โลหกุมภินรก คนที่ตคนรขุมนี้ เพราะตีสมณพราหมณ์
 ผู้มีศีล

ขุมที่ ๖ โลหกุมภินรก คนที่ตคนรขุมนี้เพราะฆ่าสัตว์

- ขุมที่ ๗ อุตสปลางนรก คนที่ตกนรกขุมนี้เพราะเอาข้าวดิบ
แกลบ ฟ่างมาปนข้าวเปลือกขาย
- ขุมที่ ๘ ลคติหสตนรก คนที่ตกนรกขุมนี้ เพราะลักทรัพย์ผู้อื่น
และกล่าวร้ายว่าเขาเป็นโจร
- ขุมที่ ๙ สีสักตตนรก คนที่ตกนรกขุมนี้ เพราะฆ่าปลาและหาบ
มาขายในตลาด
- ขุมที่ ๑๐ โมรามีลนรก คนที่ตกนรกขุมนี้ เพราะเก็บภาษี
เกินกว่าราคาที่กำหนด
- ขุมที่ ๑๑ โลหิตบุพนรก คนที่ตกนรกขุมนี้ เพราะทำร้ายพ่อแม่
พระสงฆ์ ผู้มีคุณ ผู้มีศีล
- ขุมที่ ๑๒ โลหพลินนรก คนที่ตกนรกขุมนี้ เพราะซื้อขายแล้ว
คัดโกง เช่น โกงตาชั่ง โกงทะนาน
- ขุมที่ ๑๓ สังฆานนรก คนที่ตกนรกขุมนี้ เพราะขายทำชู้
เมียคนอื่น หญิงทำชู้จากผัวตน
- ขุมที่ ๑๔ วสิรนรก คนที่ตกนรกขุมนี้ เพราะคนทั้งหลายทำชู้
ด้วยเมียผู้อื่น
- ขุมที่ ๑๕ โลหสิมพลินนรก คนที่ตกนรกขุมนี้ เพราะทำชู้ด้วย
เมียผู้อื่นและหญิงที่มีผัวแล้วมีชู้
- ขุมที่ ๑๖ มิจฉาทิฏฐินนรก คนที่ตกนรกขุมนี้ เพราะไม่รู้จักรบุญ
ทำแต่บาป

ในไตรภูมิพระร่วงพรรณนาโลหสิมพลินนรกไว้ ซึ่งนรกขุมนี้เป็น
ที่รู้จักของคนไทยที่นับถือพุทธศาสนาเป็นอย่างดี ในข้อที่จะได้กระทำผิดศีลข้อ ๑ ในเบญจศีล
นั่นเอง ไตรภูมิพระร่วงอธิบายไว้ดังนี้

“นรกบ่าวถัดนั้นอันคำรบ ๑๕ ชื่อ โลหสิมพลินนรก ผูกคนอันทำชู้
ด้วยเมียท่านก็ดี และผู้หญิงอันมีผัวแล้ว ทำชู้จากผัวก็ดี คนผู้นั้นตายไปเกิดในนรกนั้น ๆ
มีป่าไม้จ้าวป่า ๑ หลายต้นนัก แลต้นจ้วนันสูงได้แลโยชน์ แลหนามจ้วนัน เทียรย่อมเหล็กแดง
เป็นเปลวลุกอยู่ แลหนามจ้วนันยาวได้ ๑๖ นิ้วมือ เป็นเปลวไปลุกอยู่บนหอนจะดับสักคาบแล
ในนรกนั้นเทียรย่อมผู้หญิง ผู้ชายหลายแลคนผู้นั้น เขาได้รักใคร่กันดังกล่าวมาดุจก่อนนั้นแล

กลางคาบผู้หญิงอยู่บนปลายจิว ผู้ชายอยู่ภายใต้ ฝูงยมบาล เขาก็เอาหอกคาบแหลนหลาวอันคม เทียบร้อมเหล็กแดงแทงตี้นผู้ชายนั่น จำให้ขึ้นไปหาผู้หญิงของผู้อันอยู่บนปลายจิวโพ้นเร็ว อย่าอยู่แฉ ผู้ชายทนเจ็บมิได้จึงปีนขึ้นไปบนต้นจิวนั้น ครั้นว่าขึ้นไปได้ หนามจิวนั้น บาดทั่วตนเขาขาดทุกแห่งล้วนเป็นเปลวไฟไหม้ตนเขา ๆ อดบมิได้ จึงบ่ายหัวลงมา ฝูงยมบาล ก็เอาหอกแทงซ้ำแล้ว ร้องว่าสูเร้งขึ้นไปหาผู้ที่อยู่บนปลายจิวโพ้น สูจะลงมาเหยียดเล่าเขา อดเจ็บบมิได้ เขาเลยยมบาลว่าดูมิขึ้นไปเขาก็มิขึ้นไป แลหนามจิวบาดทั่วตัวเขา ๆ เจ็บปวดหนักหนาตั้งใจเขาจะขาดตาย แลเขาก็กลัวฝูงยมบาลเขาจึงไปถึงปลายจิวนั้น ครั้นใกล้จะถึง ผู้หญิงนั้นได้ ก็แลเห็นผู้หญิงนั้น กลับลงมาอยู่ภายใต้ ยมบาลหมู่ ๑ แลเห็นผู้หญิงให้ขึ้นไปหาผู้ชาย ผู้เป็นผู้อันอยู่บนปลายจิวนั้นแล้ว แล้วเมื่อเขาขึ้นลงหากันอยู่ฉนั้นเขาบมิได้พบกัน ยมบาลจับผู้หญิงผู้ชายจำให้ขึ้นไปให้ลงหากันดังนั้น หลายคาบหลายครา ลำบากหนักหนาแล ฯ”

นอกจากนั้นยังมีนรกพิเศษ เรียกว่าโลกันตนรก กว้างได้ ๘,๐๐๐ โยชน์ มีคูถีภวังรีหาพื้นน้ำบมิได้หาฝาเบื้องบนบมิได้ เบื้องบนเป็นปล่องขึ้นไปถึงพรหมโลก ในโลกันตนรกมีคสนธิ แสงดาวเดือนและตะวันส่องโลกส่องไปไม่ถึง เพราะโลกันตนรก อยู่นอกกำแพงเหล็กซึ่งกั้นโลกสวรรค์ โลกมนุษย์ โลกนรกออกไป นรกโลกันต์ มีแต่ความหนาวเย็นเฉียบ เพราะแสงตะวันส่องไม่ถึง สัตว์ที่ตกนรกโลกันต์มองไม่เห็นอะไร ต่อเมื่อโคพระโพธิสัตว์จะมาตรัสเป็นพระพุทธเจ้า กล่าวคือเมื่อท่านเสด็จลงมาปฏิสนธิในครรภ์พระมารดา ๑ เมื่อประสูติ ๑ เมื่อตรัสรู้ ๑ เมื่อเทศนาครั้งแรก ๑ เมื่อเสด็จเข้าสู่นิพพาน ๑ ใน ๕ กาลนี้ แต่ละกาล สัตว์ในนรกโลกันต์จึงจะเห็นแสงสว่างได้ครั้งหนึ่ง แต่เพียงชั่วฟ้าแลบแวบเดียว ผู้ใดกระทำร้ายต่อพ่อแม่และพระสงฆ์ บุสงฆ์ให้แตกร้างกัน ครั้นตายก็จะไปเกิดในนรกโลกันต์ มีตัวสูงใหญ่ได้ ๖,๐๐๐ วา มีเล็บตีนเล็บมือยาว ดังค้ำคาวตัวใหญ่่มหึมา เอาเล็บเกาะกำแพงจักรวาล ห้อยตัวเอาหัวลงเหมือนค้ำคาว เมื่อหัวต่างตัวต่างจะกินกัน โอบริดพิดกันจนม้วนตัวตกลงไปในน้ำ น้ำนั้นเย็นแสนเย็น สัตว์นรกที่ตกเนื้อถูกกัดเน่าเปื่อย แผลกออกเป็นชิ้นๆ แล้วกลับเป็นตนขึ้นมาอีก ทนทุกข์ทรมานตายแล้วเป็นใหม่อยู่อย่างนี้ นานถึงชั่วพุทธันดรกาลปีหนึ่ง จึงจะหมดกรรม

๒) ความเชื่อเรื่องสวรรค์ ดังตัวอย่าง

แม่จ๊ก	เถิงเมืองสวรรค์ ตัวอยู่กำ	ก็ตัวคืนมาได้ หนแห่งหรีดี (หน้า ๓๒)
--------	------------------------------	--

ความว่า หากเดินทางถึงเหมือนสวรรค์ก็สามารถกลับคืนมาได้

อินทร์	นิรมิตสร้าง สรรพสวรรค์มี	สวนอาชัญอุททยาน ชู้อันมวลพร้อม
อินทร์	นิรมิตแล้ว เถิงวิไชยันต์	กลับกายเลขหนี แห่งสวรรค์เมืองฟ้า ๆ (หน้า ๕)

ความว่า พระอินทร์ได้สร้างอุทยานให้แก่ท้าวแบ้โดยอาศัยแล้ว
จึงกลับคืนสู่สวรรค์เมืองฟ้า

ความเชื่อสวรรค์นี้ เป็นความเชื่อจากพุทธศาสนา ซึ่งเชื่อว่า
บุคคลใดทำคุณงามความดี เมื่อตายไปจะไปเสวยสุขบนสวรรค์ ซึ่งพระญาติไทย (๒๕๑๕ :
๒๕๘) ได้อธิบายไว้ในไตรภูมิพระร่วงว่า สวรรค์มี ๖ ชั้น เรียกว่า จกามาพจร ได้แก่
สวรรค์ชั้นแรกเรียกว่า จาคุมหาราชิกภูมิ สวรรค์ชั้นนี้ตั้งอยู่เหนือ
จอมเขาขุคนธร บนเขาขุคนธรทั้ง ๔ ทิศ มีเมืองใหญ่ ๔ เมืองเมืองที่อยู่ทิศตะวันออกของ
เขาพระสุเมรุ มีท้าวธตรฐเป็นพระยาเป็นใหญ่แก่บริวารพวกคนธรรพ์ เมืองทางทิศตะวันตก
มีท้าววิรูปักษ์เป็นพระยา เป็นใหญ่แก่พวกนาค เมืองทางทิศเหนือมีท้าวเวสสุวรรณเป็นพระยา
เป็นใหญ่แก่พวกยักษ์ เมืองทางทิศใต้มีท้าววิรุฒกเป็นพระยาเป็นใหญ่แก่พวกกุมภภัณฑ์และ
ครุฑ เทวดาในสวรรค์ชั้นนี้อยู่ในวิมาน

สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ตั้งอยู่เหนือจอมเขาพระสุเมรุ สวรรค์ชั้นนี้
เป็นเมืองของพระอินทร์ ที่ประทับของพระอินทร์ คือ ไผชนดวิมาน บนสวรรค์ชั้นนี้มี
อุทยานและสระใหญ่ ดังนี้

ทิศตะวันออก มีอุทยานชื่อ นันทวนุทยาน มีสระใหญ่ชื่อ
นันทาโบกขรณีและจุลนันทาโบกขรณี ริมฝั่งสระมีศิลาแก้ว ๒ แผ่น ชื่อ นันทาปรีติปาสาณ
และจุลนันทาปรีติปาสาณ

ทศิไต้ มีอุทยานชื่อ ผรุสกวัน มีสระใหญ่ชื่อ ภัทราโบกขรณี
 และสุภัทราโบกขรณี ริมฝั่งสระมีศิลาแก้วชื่อ ภัทราปรีติปาสาณ และสุภัทราปรีติปาสาณ
 ทิศตะวันตก มีอุทยานชื่อ จิตรลดาวัน มีสระใหญ่ชื่อ
 จิตรโบรขรณี และจุลจิตรโบกขรณี มีศิลาแก้วชื่อ จิตรปาสาณ และจุลจิตรปาสาณ
 ทิศเหนือ มีอุทยานชื่อ สักกวัน มีสระใหญ่ชื่อ ธรรมาโบกขรณี
 และสุธรรมาโบกขรณี ริมสระมีศิลาแก้วชื่อ ธรรมาปรีติปาสาณ และสุธรรมาปรีติปาสาณ
 ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ มีอุทยานชื่อ มหาพล และมีสระแก้ว
 ช้างทรงของพระอินทร์ชื่อ ไอยราพรต สูง ๑,๒๐๐,๐๐๐ วา และมี
 มี ๓๓ หัว พระอินทร์มีมเหสีชื่อ สุธรรมา สุชาดา สุนันทา สุจิตรา

นอกรนครไตรตรึงษ์ออกไปทางตะวันออกเฉียงใต้ มีเจดีย์องค์
 หนึ่งชื่อว่า พระจุฬามณีเจดีย์พระอินทร์พร้อมทั้งเทวดาและนางฟ้าไปนมัสการเจดีย์นี้มี ได้ขาด
 นอกรนครไตรตรึงษ์ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ มีอุทยานชื่อ บุณทริกวัน อยู่ติดกันอุทยาน
 มหาวัน อุทยานบุณทริกวันนี้มีต้นไม้สวรรค์ชื่อปาริชาติและใต้ต้นไม้ต้นนี้มีแท่นศิลาแก้วชื่อ
 ปิลณุกัมพล ใกล้กับแท่นนี้มีศาลาใหญ่ชื่อ สุธรรมาเทพสภาเป็นที่ประชุมและฟังธรรมเทศนาของ
 เทวดา ใกล้กำแพงอันล้อมรอบศาลาสุธรรมามีดอกไม้ชนิดหนึ่งชื่อ อสชาติ มีกลิ่นหอมมาก
 พันปีจะบานหนึ่งครั้ง ส่วนดอกไม้ปาริชาติร้อยปีจึงจะบานครั้งหนึ่ง

สวรรค์ชั้นมายา เทวดาที่อยู่ชั้นนี้มีปราสาทแก้วปราสาททอง
 ปราสาทเงิน เป็นนิมาน ผู้เป็นใหญ่ในสวรรค์ชั้นมายา ชื่อสุยามเทวราช
 สวรรค์ชั้นดุสิต มีพระยาผู้เป็นใหญ่ในสวรรค์ชั้นนี้ชื่อ สันดุสิต
 เทวราช พระโพธิสัตว์ ซึ่งจะเสด็จมาตรัสรู้เป็นพระเจ้าทุกพระองค์ สถิตอยู่ในสวรรค์ชั้นนี้
 สวรรค์ชั้นนิมมานรดี เทวดาในชั้นนี้ต้องการสิ่งใดก็เนรมิตเอาได้

ตามใจปรารถนา

สวรรค์ชั้น พรนิมิตตวสวัตติ สวรรค์ชั้นนี้มีพระยาชื่อ
 พรนิมิตตวสวัตติ และในสวรรค์ชั้นนี้พระยาผู้เป็นใหญ่ในหมู่มารด้วย ชื่อพระยามาราธิราช
 แต่อยู่ข้างละฝ่ายไม่ปะปนกัน

ดังนั้น พุทธศาสนิกชน เชื่อเรื่องนรกและสวรรค์นับว่าเป็นภูมิ
 ปัญญาไทยที่ต้องการควบคุมความประพฤติของผู้คนในสังคมในทุกระดับเพื่อความสงบสุข
 โดยรวม

๒.๒.๕ ความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด

ความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดเป็นความเชื่อทางพระพุทธศาสนา โดยพุทธศาสนิกชนเชื่อว่า มนุษย์มีการเวียนว่ายตายเกิด มีชาติก่อนชาติปัจจุบัน และชาติหน้า ชาติชีวิตของแต่ละบุคคลจึงมีตัวกรรมเป็นผู้กำหนด ได้แก่ กรรมเก่า คือกรรมที่ทำไว้แต่ชาติที่แล้ว จึงส่งผลกรรมมาเป็นชาตินี้ และการกระทำของชาตินี้จะส่งผลไปยังชาติหน้า ดังนั้นผู้ประพันธ์จึงมุ่งสอนให้คนทำดี เพื่อผลของกรรมดีจะส่งผลให้มีแต่ความสุข ความเจริญ ดังปรากฏในคำประพันธ์ที่ว่า

ข้าจัก	นับชาติเจ้า	ปางก่อนทิวระมาน	ก่อนแล้ว
ปางเมื่อ	พุทโธเที่ยวสงสาร	เวทนาหลายครั้ง	(หน้า ๑)

ความว่า ข้าพเจ้าจะนับอดีตชาติของพระพุทธเจ้าเมื่อครั้งต้องเกิดมาขอใช้กรรมหลายครั้ง

	ครุฑนาคน้ำ	อินตาให้ช่วยพระองค์	
	หากแม่นเจ้า	พระยาใหญ่ศรีสุทโธ	
	เป็นปีตา	พ่อองค์พุทโธเจ้า	
อันว่า	เทวีเจ้า	ตนแม่มาดา	ปางนั้น
หากแม่น	นางศรีมหาผาษา	แม่องค์พุทโธเจ้า	
อันว่า	อัย โภเถ่า	นายยาจำสวน	ปางนั้น
	หากแม่นโคตรมี	แนบนำพุทโธเจ้า	
อันว่า	นายสะเภถ่า	จำป่าปางก่อน	วันนั้น
หากแม่น	พ่อออกค้ำ	พุทโธเจ้าเที่ยงจิง	แท้แล้ว (หน้า ๕๘)

ความว่า ครุฑและนาคในเรื่องนี้ คือ พระสุโททนะ มารดา ท้าวแบ้ชาติก่อนคือพระนางศรีมหาผาษา ส่วนย่าในเรื่องนี้ คือ นางโคตรมี และนายสะเภถ่าคือผู้อุปถัมภ์

๒.๒.๖ ความเชื่อเรื่องผี

ชาวอีสานมีความเชื่อเรื่องผีสืบต่อกันมานาน โดยเชื่อว่าผีมี ๒ ประเภท ได้แก่ ผีดี และผีไม่ดี ผีดีจะเป็นผีบรรพบุรุษ ผีบ้าน ผีเมือง จะคุ้มครองลูกหลาน ให้ปลอดภัย มีความสุข ส่วนผีไม่ดี คือ ผีป่า จะใช้อำนาจทำให้คนเจ็บป่วยหรือตายได้ ดังปรากฏในคำประพันธ์ที่ว่า

นางก็	เห็นแจ่มเจ้า	ผู้ประเสริฐต้นบุญ
	จงใจจิต	ว่ายักษ์ผีฮ้าย (หน้า ๕๔)

ความว่า นางเห็นท้าวแบ้ครั้งแรกตกใจคิดว่าเป็นยักษ์ หรือผีร้าย แปลงกายมา

หากบุคคลใดทำแต่กรรมดี ผีก็จะคุ้มครอง ดังปรากฏคำประพันธ์
ที่ว่า

อันนี้	ผีอยู่กำ	เมืองเทศมมา	ก็ดี
จงมา	คุณสามศรี	นั่งปองเป็นเจ้า (หน้า ๘๔)	

ความว่า ขอให้ผีบ้านผีเมืองจงมาคุ้มครองทั้งสามพระองค์
(พระราชา และพระชายาทั้ง ๒ พระองค์)

กับทั้ง	ผีปู่กำ	เมืองเทศกงจีน	ก็ดี
ขอให้	คุณสองศรี	นั่งปองเป็นเจ้า (หน้า ๒๒)	

ความว่า ให้ผีที่คุ้มครองชาวจีนได้คุ้มครองท่านทั้งสองครอง
บ้านเมืองอย่างมีความสุข

๒.๒.๗ ให้เข้าใจชีวิต

วรรณกรรมเรื่องท้าวแก้วได้ยกคำสอนในพระพุทธศาสนา ให้รู้ว่าชีวิตเป็นของไม่เที่ยง คนเราเกิดมา ต้อง แก่ เจ็บ ตาย หรือต้องพลัดพรากจากคนที่ตนรักด้วยกันทุกคน ดังปรากฏคำประพันธ์ที่ว่า

ชาติที่	เป็นคนห้อง	สงสารเทียวโลก
มันข่อม	พลัดพรากอ้าง	กันแท้บ่เที่ยงชัน
เอื้อยก็เลย	พลัดพรากเจ้า	พ่อแม่ปีตา
	ตามศั้วมา	แต่นานนาน้อง (หน้า ๑๕)

ความว่า คนเกิดมาในโลกข่อมพลัดพรากจากกัน ชาตินี้พี่ก็เลยต้องพลัดพรากจากบิดามารดาเพราะต้องติดตามสามี

ดังนั้น เมื่อมีชีวิตอยู่ต้องหมั่นสร้างคุณงามความดี และทำบุญกุศลอยู่เสมอ

๒.๓ เชื้อเรื่องบุญบารมี

วรรณกรรมเรื่องท้าวแก้ว ได้สอนให้เห็นว่า หากบุคคลใดเป็นผู้มีบุญญาธิการ เนื่องจากได้สะสมมาแต่อดีตชาติ จะได้ครอบครองของวิเศษเพื่อช่วยปราบอธรรมหรืออำนาจประ โยชน์แก่ตน ปรากฏในตอนที่ท้าวแก้วได้ของวิเศษจากยักษ์ ดังคำประพันธ์ที่ว่า

	ตัวอยู่กำ	หนแห่งอุดร
กูนี้	มีของดิน	เก็บดีดวงกล้า
ครั้นว่า	สุบใส่แล้ว	ทะยานแผ่นดินเหาะไป
แม่จก	ถึงเมืองสวรรค์	ก็ตัวคืนมาได้
	ตัวอยู่กำ	หนแห่งหริดี
กูนี้	มีกระโจมหัว	ประเสริฐดีจริงแท้
ครั้นว่า	สุบใส่แล้ว	ยังแห่งกระโจมหัว
	ทะยานตนเหาะ	หอบไปถึงฟ้า
	ตนอยู่กำ	หนแห่งบูรพา
กูนี้	มีคันที	ประเสริฐดีแวนเมิ่ง

	ง่าไปกำ	หนแห่งอุดร
ไผ่ได้	กินโถมงาม	ดั่งพระอินทร์แปลงปั้น
	ง่าไปกำ	หนแห่งหริดี
กินเป็น	นกยางขาว	แอนบินผของฝ้าย
	ง่าไปกำ	หนแห่งอีสาน
กินเป็นลึง		ไต่เทิงปลายไม้ (หน้า ๓๗-๓๘)

ความว่า นางนกระยางขาว (พระอินทร์) อธิบายให้ฟังว่า ต้นไม้
วิเศษต้นนี้มี ๕ กิ่ง ได้แก่

ขึ้นไปทางทิศตะวันตก ผลสุกหล่นลงจะเป็นปลา
ขึ้นไปทางทิศตะวันออก ผลสุกหล่นลงเป็นข้าว
ขึ้นไปทางทิศเหนือ ใครได้กินจะมีรูปร่างงามดั่งพระอินทร์
ขึ้นไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ใครได้กินจะได้เป็น

นกระยางขาว

ขึ้นไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ใครได้กินจะกลายเป็นลึง

ของวิเศษดังกล่าวท้าวแบ้ได้ใช้กับต่างบุคคล ต่างวาระ ทำให้
แต่ละคนมีโชคชะตาเปลี่ยนไปซึ่งขึ้นกับเวรกรรมที่ได้กระทำของแต่ละคน

๒.๔ ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์

วรรณกรรมเรื่องท้าวแบ้สอนให้เชื่อเรื่องการทำนายฝัน เชื่อเรื่องดวง

โชคชะตา ราศี และฤกษ์ยาม ดังนี้

๒.๔.๑ ความเชื่อเรื่องการทำนายฝัน ดังปรากฏในคำกลอนที่ว่า

แต่นั้น	เทวีแก้ว	เนาปรารักษ์ผาสาท
	เด็กซ้กไซ้	พอล้ำเที่ยงคืน
นางก็	ฝันว่าราชาเจ้า	พญาหลวงเป็นปีก
	บินแอ้วฝ้าย	ผายล้ำ่วงบน
ยังเล่า	บินไปกำ	จักรวาลทั้งสี่
แล้วเล่า	คืนสู่ห้อง	เมืองคนแท้เที่ยงจริง

คืนนั้น	ฝันว่าราชาเจ้า	เป็นดินทั้งสี่
	เป็นอุปเนื้อ	ในห้องดังฟาน
คือมว่า	นางฝันแล้ว	สุริโยเอื้องสูง
นางก็	จำจื่อเข้า	ใจไว้สู่อันฯ (หน้า ๒ -๓)

ความว่า ราชาจีนเข้าบรรทมแล้วฝันว่า พระราชามีปีก กลายร่างบินเที่ยวบนสวรรค์และจักรวาลทั้งสี่ แล้วบินกลับคืนสู่ห้องบรรทม และคืนนั้นฝันว่าพระราชาก็เป็นสัตว์สี่เท้าอยู่ในห้องรูปลักษณะคล้ายกับฟาน (อีเก็ง) นางจำความฝันได้ชัดเจน

ความเชื่อเรื่องฝันนี้ หากผู้ฝันใครรู้ว่าเรื่องที่ตนฝันจะดีหรือร้าย มักจะทำนายฝันเพื่อความสบายใจ ผู้ทำนายฝันอาจจะเป็นสามีหรือโหร ซึ่งมักจะทำนายได้แม่นยำ เช่นเรื่องนี้พอชยาเล่าความฝันให้ฟังพระราชาก็รู้ทันทีว่าตนจะได้ถูกเป็นผู้มีบุญมาเกิดดังปรากฏในคำประพันธ์ที่ว่า

แต่นั้น	ราชาเจ้า	มีใจชื่นชม	
ฮอยว่า	นางจักมีลูกน้อย	ในห้องดังฝัน	บ่อย่าแล้ว
เจ้าก็	ฝันดีแล้ว	มีอายุยืนสุดขนาด	จริงแล้ว
ฮ้อยที่	จักได้ผาบ่านคำว	ทั้งค่ายชูแดน	บ่อย่าแล้ว
เจ้าจัก	นำช้างม้า	ฝูงหมู่เงินคำ	
	นำมาถวาย	ส่วยไ้อ้เฮาแท้ (หน้า ๓)	

ความว่า พระราชาดีใจมากที่ชายาฝันดี ความฝันเช่นนี้คาดว่าได้บุตร และบุตรผู้นี้จะนำความโชคดี ความร่ำรวย และความเจริญมาสู่บ้านเมือง

๒.๔.๒ ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม

ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม ได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวอีสาน เช่นการเกิด การแต่งงาน การประกอบการค้าขาย เป็นต้น โดยเชื่อกันว่าการกระทำกรรมมงคลใด ๆ ล้วนมีจุดมุ่งหมายเพื่อความสุข ความเจริญแก่ครอบครัวทั้งสิ้น ดังนั้นชาวอีสานมักจะดูฤกษ์ยามเพื่อความเป็นสิริมงคลเสมอ ดังนี้

๑) ฤกษ์ยามในการเกิด ดังปรากฏในคำประพันธ์ที่ว่า

เถิงเมื่อ	วันดีได้	มหาชัยเมื่อปลอด
นางก็	ประสูติลูกน้อย	ในท้องออกมา (หน้า ๕)

ความว่า เมื่อถึงวันดีฤกษ์มีโชคชัย ปลอดภัย นางก็ได้คลอดลูกชายออกมา

๒) ฤกษ์ยามในการแต่งงาน ดังปรากฏในคำประพันธ์ที่ว่า

ให้เขา	หาวันยาม	รឹกรัษเณทศิฮ้าย
กูกัก	อุปกิเษกน้อย	นางนาฏธรรมา
	เป็นเมียขวัญ	แห่งบาคราญแบ่ฯ
แต่นั้น	พราหมณากัม	วันทาทุลบาท
ฝูงข้า	หารัษเณได้	วันหน้าประเสริฐดี พระเฮย
	วันหน้านั้น	มือปลอดบริสุทธิ์
	ยามอุตมังราชา	แม่นยามพอค้าย (หน้า ๑๘-๒๐)

ความว่า ให้เขาหาฤกษ์ยามในการแต่งงานระหว่างท้าวแบ่กับนางธัมมา พราหมณ์จึงได้กราบทูลว่า ฤกษ์ดี คือวันหน้าเป็นวันดี มีโชคชัย

๓) ฤกษ์ยามในการเดินเรือไปค้าขาย ดังคำประพันธ์ที่ว่า

ครั้นว่า	หาวันได้	มหาชัยมือปลอด
ฝูงหมู่	บ่าวสำน้อย	สามฮ้อยแตงนำ
ก็จึง	ลงสู่ห้อง	สะเภาใหญ่เกตรา
	เถิงยามดี	เบิกสะเภาวงฮ้าย (หน้า ๘๘)

ความว่า เมื่อได้วันเวลาที่เป็นมยามมงคลแล้วเหล่าหมู่คนรับใช้สามร้อยคนก็ได้ลงเรือสำเภาใหญ่เคลื่อนไป

๒.๔.๓ ความเชื่อ เรื่องดวงชะตา ปราภคัมภ์ประพันธ์ที่ว่า

แต่นั้น	พระบาทเจ้า	ทันหม่อมทวย
	มาถนดู	รักย์เมืองดีฮ้าย
	พวกรมหาธู	เฮ็บฮีบ ไปเปียว
	ทันหม่อมทวย	เที่ยวเมื่อเดียนี่ฯ (หน้า ๕)

ความว่า เจ้าเมืองได้สั่งให้โหรทำนายดวงเมืองว่าจะดีหรือร้าย

ประการใด

เมื่อรู้ว่าดวงชะตาไม่ดีมีเคราะห์ร้าย หมอโหรจะแนะนำให้ประกอบพิธีสะเดาเคราะห์ให้ ความโชคร้ายหายไป ดังปรากฏตอนที่หมอโหรทำนายว่าท้าวแบ้จะนำโชคร้ายมาสู่เมือง โหรจึงแนะนำให้เจ้าเมืองจับท้าวแบ้ลอยน้ำไป เคราะห์ร้ายก็จะหายไป ดังคำประพันธ์ที่ว่า

ต่างให้	เสียเคราะห์ฮ้าย	เชิญใหญ่เมืองหลวง
	เร็วพลันตก	แต่งดื่อย่าฮ่าฯ (หน้า ๖)

ความว่า เมืองหลวงจะเกิดทุกข์เชิญ ประชาชนจะเดือดร้อนจะต้องหาวิธีแก้ไขให้ดีโดยเร็ว

อย่าให้	ควรแต่งห้อง	แพใหญ่ไหลเสียด	ชอบดาบ
	กรายสามวัน	บ่ดีเมื่อหน้า (หน้า ๖)	

ความว่า ควรแต่งเรือแพลำใหญ่ลอยไปตามกระแสน้ำ อย่าให้

เวลาล่วงเลยไปเกินสามวัน

๒.๕ ความเชื่อเรื่องขวัญ

ชาวอีสานมีความเชื่อเรื่องขวัญที่สั่งสมกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเชื่อกันว่าขวัญเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตน ไม่สามารถมองเห็นได้ มีลักษณะคล้ายจิตวิญญาณ ซึ่งแฝงอยู่ในตัวตน

ขวัญอยู่ประจำตัวตลอดเวลา ถ้าคนตกใจ เสียใจ ป่วยไข้ ขวัญจะหนี อาจทำให้เจ็บป่วยหรืออาจทำให้เสียชีวิตได้ จำต้องเรียกขวัญคืนร่าง ชาวอีสานให้ความสำคัญกับขวัญมาก การจัดพิธีสู่ขวัญเพื่อก่อให้เกิดสิริมงคลแก่ชีวิตและครอบครัว เกิดความร่มเย็นเป็นสุข (กฤษณา ศรีธรรมมา และคณะ. ๒๕๔๘ : ๑) ความเชื่อเรื่องขวัญปรากฏวรรณกรรมเรื่องท้าวแก้วดอนทิวมนิรมงคลสมรสของท้าวแก้ว ที่ว่า

คือว่า	ถวายพรแล้ว	ยกมือมอบบาท
	เอาใจป้อน	สองเจ้าสู่ขวัญ
	บริวารณ์แล้ว	ทั้งหลายลาเลิก (หน้า ๒๒)

ความว่า (ผู้ทำพิธีสู่ขวัญ) ถวายพระพรแด่ทั้งสองพระองค์ขอให้มีความสุขสำราญมีความสุขสมบูรณ์ พูนผลสืบไป แล้วเอาป้อนใจให้ทั้งสองพระองค์

ความเชื่อเรื่องขวัญปรากฏในตอนที่ท้าวแก้ว ให้ส่งเสนามาตย์ไปทูลเชิญท่านายสะเภาเข้าวังเพื่อจะได้ปรนนิบัติดูแลทดแทนพระองค์ ที่ว่า

อันว่า	องค์ราชา	แต่งมาเอาแท้
	กับทั้งเจ้า	นายสะเภาตนพ่อ
	เมื่ออยู่เลี้ยง	เป็นแห่งามิ่งขวัญแท้แล้ว (หน้า ๘๒)

ความว่า พระราชาได้มีรับสั่งให้พวกข้ามาเชิญท่านทั้งสองไปอยู่เมืองเพื่อความป็นสิริมงคลแก่บ้านเมือง

๓. ด้านสังคม

คำสอนในวรรณกรรมเรื่องท้าวแก้วได้สอดแทรกไว้ดังนี้

๓.๑ ให้ปฏิบัติตนตามขนบธรรมเนียมอันดีงาม

วรรณกรรมเรื่องท้าวแก้วสอดแทรกธรรมเนียมของก้านัลไว้ตลอดทั้งเรื่อง ธรรมเนียมการให้ของก้านัลเป็นการแสดงมิตรไมตรี อย่างหนึ่งของสังคมอีสาน การให้ของก้านัลนิยมทำในทุกระดับชนชั้น ตั้งแต่ระดับชาวบ้าน จนถึงระดับเจ้าเมือง ดังปรากฏในตอนที่ท้าวแก้วขอให้ข้าไปติดต่อยุ่ร่วมเดินเรือไปกับนายสะเภาพ่อค้าใหญ่ แล้วมาได้เตรียมของฝากเพื่อเป็นของก้านัลก่อนไปเจรจา ดังคำประพันธ์ที่ว่า

บัดนี้ จักกล่าวถึงพระมหากษัตริย์ให้ จาคอมตนยา
 เจ้าก็ ออกอดด้าน คอมเถ่ายาตน
 ยาเฮย เจ้าจกเก็บเอาเต้า แต่งโมหลายหน่วย
 ไปขาบไหว๋ นายค้ำออกหนี เที่ยวท้อน
 แต่นั้น ยาก็เก็บเอาได้ แต่งโมหน่วยใหญ่
 เข้าสู่ห้อง สะเภาค้ำบำนาน (หน้า ๑๒)

ความว่า ท้าวแบ้ขอร้องให้ยาไปพุดจาให้ร่วมเดินทางกับคณะ
 เรือสำเภา ยาก็ไปเก็บเอาแต่งโมผลใหญ่แล้วจึงไปหานายสะเภาค

ในระดับชั้นปกครองถือว่า การถวายเครื่องบรรณาการเป็น
 ธรรมเนียมประเพณีปฏิบัติอย่างหนึ่งของการเข้าเฝ้าพระมหากษัตริย์ สิ่งของที่นำมาถวายเพื่อ
 เจริญสัมพันธไมตรี ดังคำประพันธ์ที่ว่า

ฝูงข้าหน้า บรรณาการมา ขาบถวายพระองค์เจ้าฯ (หน้า ๖๒)

ความว่า พวกข้าพเจ้าได้นำเครื่องบรรณาการมาถวายแด่พระองค์

อันว่า คู่่มเจ้าฟ้า เสวยราชย์ทุมมา ที่หุ่น
 มีบรรณาการ ราชสาส์นถวายไหว๋ (หน้า ๘๕)

ความว่า เจ้าเมืองทุมมาได้มีเครื่องราชบรรณาการและ

พระราชสาส์นถวายแด่พระองค์

เมื่อถวายเครื่องราชบรรณาการแล้วจึงค่อยเจรจาเรื่องที่ประสงค์

ดังคำกลอนที่ว่า

เป็นสะพานขัวๆ ไพรไทเทียวค้ำ
 เมืองสองก้ำ คำพระไมตรีฮักขอด กันเห็น
 ทางหุ่นพี่ กระดานแป้นแผ่นเดียว เจ้าเฮยฯ (หน้า ๘๘)

ความว่า ต้องการให้ทั้งสองเมืองเป็นมิตรไมตรีกันเสมือนเป็น

แผ่นดินเดียวกัน

มีข้อสังเกตว่า การแสดงน้ำใจด้วยการให้ของกำนัลเป็นธรรมเนียมอย่างหนึ่งของชาวอิสาน มีระดับทำกันเพื่อการแสดงความเป็นมิตรไมตรี ผูกพันคบหาพึ่งพาอาศัยกันและกันได้ปฏิบัติกันในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ลูกหลาน พ่อแม่ระดับที่กว้างขึ้นไปก็คือ การติดต่อผู้มีพระคุณ เจ้านาย เทคนิคการให้ของกำนัลต้องใช้ให้เป็นจึงจะ “คมคาย” เกิดความซาบซึ้งใจแก่ผู้รับ โดยเฉพาะการให้ความช่วยเหลือ การติดต่อเชิงธุรกิจ ดังนั้นการให้ของกำนัล ผู้ให้ต้องศึกษาธรรมเนียมการให้ของกำนัลให้เหมาะสมจึงจะทำให้การค้าขายประสบความสำเร็จ

๓.๒ ให้ปฏิบัติตามประเพณี ดังนี้

๓.๒.๑ ประเพณีการแต่งงาน

ผู้ประพันธ์มุ่งสอนให้คนปฏิบัติตามประเพณีของสังคม กล่าวคือ หากหนุ่มสาวคู่ใดรักใคร่ชอบพอกัน ก็ให้ผู้ใหญ่มาสู่ขอ และจัดพิธีแต่งงานต่อไป ดังนี้

ขั้นที่ ๑ ขึ้นทาบทาม ขั้นนี้ญาติผู้ใหญ่ฝ่ายชายจะมาเจรจากู่ขอฝ่ายหญิงจากพ่อแม่ ดังปรากฏในคำประพันธ์ที่ว่า

บัดนี้	ข้าพระบาทมีลูกน้อย	สัตว์ถ้อยโยโธ	พระเฮย
คิดอยาก	เวรตัวถวาย	บ้ำเรอสองพื้น	
ทอว่า	บาป่าวท้าว	แบ้เกิดนาคคน	พระเฮย
ขอให้	ราชาพระ	โผดผายปางนี้ฯ (หน้า ๑๕)	

ความว่า ข้าพเจ้ามีบุตรชายเป็นสัตว์ถ้อยแต่ไม่เจียมตัว

เขาประสงค์ที่จะขอเป็นลูกเขยของพระองค์ ขอให้พระองค์โปรดปรานี้

เมื่อพ่อแม่ฝ่ายหญิงรับรู้ก็สอบถามความสมัครใจของลูกสาวก่อน เมื่อหญิงสาวยินยอมพร้อมใจจึงดำเนินการตามขั้นตอนต่อไป ดังคำประพันธ์ที่ว่า

เมื่อนั้น	ราชาเจ้า	ทรงเมืองขานตบ	
เฮชัก	ถามลูกน้อย	นงหล้าชู่นาง	ก่อนท่อน
หลอนว่า	เฮวางให้	จันใจนางนาฏ	บ่สู้
	วันหน้าเช้า	สูเจ้าจึงมา	นั้นเนอ (หน้า ๑๕)

ความว่า พระราชาจึงรับไมตรีไว้ก่อนแต่ต้องถามความสมัครใจ
ของลูกสาวก่อนพຽງนี้เข้าท่านจึงมาฟังคำตอบ

ชั้นที่ ๒ ชั้นเจรจาตกลงค่าสินสอดทองหมั้น

เมื่อหญิงสาวสมัครใจ ญาติผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงจะขอสินสอด
ทองหมั้นจากฝ่ายชาย จะมีค่ามากน้อยอย่างไรขึ้นอยู่กับฐานะทางสังคมฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย
เป็นสำคัญ ปรากฏในคำประพันธ์ที่ว่า

อันหนึ่ง	เงินค่าได้	พอแสนตาชั่ง
	ข้างม้า ได้	พอฮ้อยเครื่องโอม
	ข้าหญิงพร้อม	ข้าชายฮ้อยคู่
	จ้าวสุภราชได้	พอฮ้อยดั่งเดียว
อันหนึ่ง	ให้ท่านสร้างขวัญเงินพร้อม	ข้าวคำเกาะกาย
สร้างแต่	ทางทำพูน	เตียงท่าฮอดโอง
อันหนึ่ง	ให้ท้าวปลุกกล้วยฮ้อย	เตียงคาชิมทาง
ภายใน	มุงพิดาน	ฮอดเฮาภายใน
ก็จึง	สมกษัตริย์เชื้อ	เฮาพญาศใหญ่
	หาให้ได้	ปานนั้นจึงชื้อเอา ท่านเฮฯ (หน้า๑๗)

ความว่า สินสอดทองหมั้นในครั้งนี้ขอให้ท่านได้จัดหาเงินทอง
แสนชั่ง ข้าง ม้า วัว อย่างละร้อยตัว และข้าทาสบริวารร้อยคู่ นอกจากนั้นให้ท่านสร้างสะพาน
เงินสะพานทองจากท่าน้ำถึงหน้าวัง ข้างบนมูมพิดานให้สวยงาม และปลุกต้นกล้วย ต้นฮ้อย
ริมทางทั้งสองข้าง ให้สมศักดิ์ศรีเรากษัตริย์ผู้ศใหญ่ (ยิ่งใหญ่) เราจึงจะยอมยกลูกสาวให้
แต่งงานด้วย

หลังจากนั้น ฝ่ายชายจะเตรียมของหมั้นตามความปรารถนา
ของฝ่ายหญิง แล้วกำหนดวันวิวาห์ต่อไป

ชั้นที่ ๓ ชั้นพิธีสมรส

ขั้นตอนนี้เป็นพิธีแต่งงาน ฝ่ายชายจะแห่ขันหมากไปยังบ้านของ
ฝ่ายหญิง ดังคำกลอนที่ว่า

แต่นั้น	นายพ่อค้า	เฮ้วฮีบปล้นเป็อง
ถึงวันลุน	แต่งดีเลยแล้ว	
เขาก็	แซวแซวพร้อม	เสียงนั้ดาสนั้ด
	เหล่าไก่แก้ม	ดาหังแต่งดี
เขาก็	แซวแซวพร้อม	นายสะเกาซี่ซั่ว
เขาก็	กินแต่เหล่า	ดาจันฟองเมา
ถึงเมื่อ	ยามดีแล้ว	นายสะเกาย้ายออก ไปแล้ว
	อ้อมแจ่มเจ้า	บาท้าวไล่ขัน
เขาก็	เชิญแจ่มเจ้า	สตินั่งไตคำ
แล้วจึง	หามบาคราญ	ไต่ขั้วย่างย้าย
เขาก็	แซวแซวฮ้อง	โฮันเสียงสนั้ด
	หามหน่อแก้ว	เลยเข้าฮอดเมืองฯ (หน้า ๒๐)

ความว่า นายสะเกาจึงรีบไปจัดการเตรียมงานวิวาท์ พอถึงวัน
แต่งงานขบวนแห่ฝ่ายเจ้าว่าจะแห่ขันหมากมาด้วยความสนุกสนาน ร่าเริง ไปยังบ้านเจ้าสาว

เมื่อไปถึงบ้านเจ้าสาว ฝ่ายเจ้าสาวจะให้ญาติกั้นประตุงเงิน
ประตุงทอง สอบถามความประสงค์ที่มา และตรวจดูสินสอดว่า พร้อมมูลตามที่ตกลงกันไว้
หรือไม่ ขึ้นตอนนี้ญาติทั้งสองฝ่ายอาจจะเจรจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน อาจมีการ
หยอกล้อกันเล่นบ้างเพื่อความสนุกสนาน สุดท้ายฝ่ายเจ้าสาวต้องจ่ายเงิน ทอง เป็นสินน้ำใจ
จึงจะผ่านประตุงนี้ไปได้ ดังปรากฏในคำประพันธ์ที่ว่า

แม้ว่า	น้องบ่ทานดวงแก้ว	มณีวรรณ ไก่กาบ	ก็ดีถ่อน
ขอแต่	ไขปากตุ๊กตา	ทางเมืองให้เที่ยวท่อง	แพงเฮย
น้องบ่	ได้เครื่องจ้าง	วางให้ก็บ่ไข	ได้แล้วฯ
บาก็	จำเขาให้	ปลงคำฮ้อยนึ่ง	
	เป็นคำจ้าง	สาวให้เป้งไข	
แต่นั้น	ฝูงสาวฟ้าว	บายเอาเฮ้วฮีบ	
	ได้คำจ้าง	หัวจันต่อกัน (หน้า ๒๑)	

ชาวอีสานเชื่อว่า การทำบุญกฐินร่วมกันจะได้เกิดมาร่วมกันอีก เช่น นางธัมมา และนางคำหยาดที่ช่วยกันเย็บผ้ากฐินในชาติก่อนส่งผลให้เกิดมาร่วมกันอีก ดังปรากฏคำประพันธ์ที่ว่า

ก็จึง	บอกอ่อนน้อย	นางนาฏทั้งสอง	
	พากันมา	แล้วสนหีบผ้า	
ครั้นว่า	สองหีบแล้ว	ยอไปถวายพ่อ	
เศรษฐีก็	ตกแต่งแล้ว	เวนให้ทอดทาน	
เป็นแก่	กุศลสร้าง	ทั้งสองนางนาฏ	
ได้ช้อย	หีบแล้วผ้า	กฐินนั้นฮ่วมกัน	เจ้าเฮยๆ (หน้า ๖๕)

ความว่า นางทั้งสองได้ช่วยกันเย็บผ้ากฐินแล้วไปให้พ่อเศรษฐี ๆ จึงได้นำไปทอดกฐิน ผลบุญดังกล่าวส่งผลให้นางทั้งสองเกิดมาร่วมกัน

๓.๒.๓ ประเพณีแห่เจ้าเมืองเข้าเมือง ประเพณีนี้เป็นการต้อนรับเจ้าเมือง ซึ่งจากบ้านเมืองไปนาน จะมีการตกแต่งขบวนแห่ให้สนุกสนานครึกครื้น ประดับประดา เส้นทางให้สวยงามมีปรากฏในวรรณกรรมในหลายเรื่อง เช่น เวสสันดรชาดก เป็นต้น ในเรื่องท้าวแม่ปรากฏ ดังนี้

อันว่า	หัวหน้าชั้น	พระยาใหญ่เมืองแสน	
	ถือธงแดง	ก่อนพลขวงย้าย	
	กำปึกซ้าย	พระยาใหญ่เมืองจันทร์	
	ถือธงดำ	แหงพระยาไปแท้	
	กายขวาไว้	พระยาใหญ่เมืองกาจ	
	ถือธงเหลือง	แห่พระองค์เทียมช้าง	
	ทางปีกอึ้ง	พระยาใหญ่เมืองแพน	
	ถือธงขาว	แห่พระองค์เทียมช้าง	
กับทั้ง	ไทเล็กน้อย	ฝูงหมู่สิง โขน	ก็ไป
กับทั้ง	ไทกลองคุม	ขลุ่ยระบำไปพร้อม	(หน้า ๖๕-๖๖)

ความว่า ขุนนางน้อยใหญ่ได้จัดตั้งขบวนแห่อย่างสมเกียรติ เช่น
ถือธงสีต่าง ๆ ประดับขบวนให้สวยงาม เป็นต้น

๓.๓ ให้รู้จักบทบาทหน้าที่ของตน

วรรณกรรมเรื่องท้าวแก้วมั่งสอนให้บุคคลต่าง ๆ ในสังคมรู้จักปฏิบัติหน้าที่
ของตนโดยธรรม ดังนี้

๓.๓.๑ หน้าที่ของผู้ปกครองบ้านเมือง วรรณกรรมเรื่องท้าวแก้วมั่งสอนให้
พระมหากษัตริย์หรือเจ้าเมือง ปกครองบ้านเมืองด้วยทศพิธราชธรรม ปฏิบัติตามครรลองของ
ผู้บริหารบ้านเมือง ดังปรากฏคำประพันธ์ที่ว่า

เจ้าก็	อยู่ชอบแท้	ทศราชคองธรรม
	อยู่เกษมสุข	ไพร่ไทยอัยง (หน้า ๑)

ความว่า เจ้า (ท้าวแก้ว) ก็ปกครองบ้านเมืองด้วยทศพิธราชธรรม
ไพร่บ้านชาวเมืองจึงอยู่ด้วยความเกษมสุขและยกย่อง (ท้าวแก้ว) ทั่วหน้า

การปกครองแบบทศพิธราชธรรมนี้เป็นหลักการ โดยให้
พระมหากษัตริย์หรือเจ้าเมืองพึงปฏิบัติตามจารีตประเพณีในทางที่ถูกที่ควร มุ่งที่ความสุข
ของราษฎรมี ๑๐ ประการ ดังปรากฏในวรรณคดีเรื่องพระพลคำหหลวงได้อธิบายว่า ธรรมะที่
พระราชามี ดังนี้

- ประการที่ ๑ ทาน คือ การให้ทาน
- ประการที่ ๒ ศีล คือ การสำรวมในศีล
- ประการที่ ๓ บริจาค คือ การบริจาคทรัพย์บำเพ็ญกุศล
- ประการที่ ๔ อาชว คือ ความซื่อตรง
- ประการที่ ๕ มททว คือ ความอ่อนโยน
- ประการที่ ๖ ตป คือ การเพิกเฉย เครื่องเส้าหมอง
- ประการที่ ๗ อโกธ คือ ความไม่ถือโกรธ
- ประการที่ ๘ อวิหิส คือ ความไม่เบียดเบียน
- ประการที่ ๙ ขันติ คือ ความอดทน
- ประการที่ ๑๐ อวิโรธ คือ ความไม่ประพฤติดิศประเพณีและ

ตั้งอยู่ในความยุติธรรม (พระพลคำหหลวง)

ธรรมทั้ง ๑๐ ประการ ดังกล่าว เป็นแนวทางหรือข้อวัตรที่ผู้มีหน้าที่ปกครองบ้านเมืองพึงปฏิบัติ เพื่อให้ประชาชนอยู่ด้วยกันด้วยความสงบและเป็นระเบียบเรียบร้อย

ส่วนคลองธรรมของพระราชานั้นในอิตเจ้ากองเพี้ยได้อธิบายคลองธรรมของพระราชามีต่อขุนนาง (ประเพณีเกี่ยวกับศาสนา. ๒๕๕๑ : ๑-๓) ว่า อิตเจ้ากองเพี้ย ให้พระราช ให้พูดแต่คำสัตย์ไม่พูดเท็จ ให้อบรมสั่งสอนประชาชนให้รู้จักหน้าที่ของตน ให้รักษาศีลตามคลองของบ้านเมือง ให้แต่งตั้งขุนนางและข้าราชการปฏิบัติหน้าที่ตามความเหมาะสม พึงความคิดเห็นข้อเสนอแนะของข้าราชการและประชาชน ให้มีสมบัติคุณเมือง ๑๔ อย่าง คือ

- ๑) ทรงแต่งตั้งผู้ซื่อสัตย์สุจริตเป็นอุปฮาดรามนตรี
- ๒) ทรงหมั่นประชุมอุปฮาดรามนตรี
- ๓) ทรงตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม
- ๔) ให้ทำบุญขึ้นปีใหม่ นิมนต์ภิกษุสงฆ์มาเจริญพุทธมนต์
- ๕) ให้ยศตรงเจ้ามหาชีวิตในวันขึ้นปีใหม่
- ๖) ให้ถือน้ำพิพัฒน์สัตยาบาน
- ๗) ให้เลี้ยงมเหศักดิ์หลักเมือง
- ๘) ให้ทำบุญชำระน้ำเบิก
- ๙) ให้ทำบุญข้าวประดับดิน
- ๑๐) ให้ทำบุญข้าวสาก
- ๑๑) ให้ทำบุญออกพรรษา
- ๑๒) ให้ทำบุญกฐิน
- ๑๓) ให้มีการสว่างเฮือ และแห่เจ้ามหาชีวิต
- ๑๔) ให้มีสมบัติคุณเมือง ๑๔ อย่าง ได้แก่
 - ๑๔.๑) หูเมือง คือ ทูตานุทูต
 - ๑๔.๒) ตาเมือง คือ นักปราชญ์สอนธรรม
 - ๑๔.๓) แก่นเมือง คือ สงฆ์ผู้แตกฉานในธรรมวินัย
 - ๑๔.๔) ประตุมือง คือ อาวุธยุทธโศปกรณ์
 - ๑๔.๕) รากเมือง คือ โหราจารย์
 - ๑๔.๖) เหน้งเมือง คือ สุจริตมาตย์

- ๑๔.๗) ชื่อเมือง คือ ตากวน ตาแสงผู้ซื้อสัตว์
 ๑๔.๘) ผาเมือง คือ โยธาทหารผู้แก้วัวกล้า
 ๑๔.๑๐) ขางเมือง คือ เจ้านายผู้ตั้งอยู่ในศีลธรรม
 ๑๔.๑๑) เขตเมือง คือ ผู้ฉลาดในพื้นที่ตั้งเมือง
 ๑๔.๑๒) สติเมือง คือ คหบดีเศรษฐีและทวยคำ
 ๑๔.๑๓) ใจเมือง คือ แพทย์
 ๑๔.๑๔) คำเมือง คือ ทรัพยากรธรรมชาติ
 ๑๔.๑๕) เมฆเมือง คือ เทวดาเฮฮาหลักเมือง

นอกจากนี้เจ้าเมืองและเหล่าขุนนางต้องให้เสรีภาพและความเสมอภาคแก่ประชาชน ในการเลือกที่อยู่หรือให้ความสะดวกในการท่องเที่ยวระหว่างมิตรประเทศ ดังปรากฏคำกลอนว่า

อันนี้	แม่นว่าฝูงไพร่ฟ้า	ชาวเทศจำปา	ก็ดี
ครั้นประสงค์	ไปอยู่เมืองทุมมา	ก็อย่าขึ้นเขาแท้	
อันว่า	จำปาพี่	ทุมมาเสมอภาค	กันแล้ว
อันว่า	เมืองหุ่นพี่	กระดานแป้นแผ่นเดียว	
แม่นว่า	ฝูงไพร่ฟ้า	ถ้าฝ่ายทุมมา	ก็ดี
ครั้นประสงค์มาอยู่เมืองจำปา		ก็อย่าขึ้นเจ้าแท้ฯ	(หน้า ๕๐)

ความว่า หากว่าประชาชนเมืองจำปา ประสงค์ไปอยู่เมืองทุมมา ก็อย่าไปขัดขวางเขา ขณะเดียวกันก็ขอให้ปฏิบัติในบรรทัดฐานเดียวกันกับชาวเมืองทุมมาด้วย เพราะทั้งสองเมืองได้เป็นพันธมิตรกัน หรือถ้าชาวเมืองทุมมาจะมาอยู่เมืองจำปาก็มาได้ดังประสงค์

เพื่อให้	เมืองสองก้า	เป็นขัวเกาะกาย	กันตาย
	ทางหุ่นพี่	เป็นแป้นแผ่นเดียว	
แม่นว่า	เสนาท้าว	ชาวเมืองฝูงไพร่	
	มักอยู่หุ่น	มาพี่ก็ช่างเขา	แท้ตาย (หน้า ๕๓-๕๔)

ความว่า เมื่อทั้งสองเมืองเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีเป็นมิตรประเทศกันแล้ว ขอให้ประชาชนทั้งสองเมืองมีเสรีภาพในการเลือกที่อยู่ได้ตามความพึงพอใจ

ขอให้	จอมกษัตริย์เจ้า พันธมิตรแม้ง ฝูงไพร่ฟ้า	พญานูญจรรงราชย์ เมืองเกี้ยวกล่อมกัน เที่ยวท่องแดนดิน	ภายหลัง แต่ก่อน ก็ดี
ขอให้	เป็นเวียงหิน	แฝกวมนครพี	
ขอให้	บารมีเจ้า ฝูงไพร่น้อย	พญานูญจำเหลืออม ภายหลังชุ่มเย็น	แต่ก่อน (หน้า ๕๔)

ความว่า เจ้าเมืองได้แจ้งให้มิตรประเทศอนุญาตให้ประชาชน
ทั้งสองเมืองไปมาหาสู่กันได้ ขอให้บุญบารมีของท่านเจ้าเมือง คຸ້ມครองให้ประชาชนมีแต่
ความสุขสืบไป

อนึ่งสังคมอีสานในอดีตยังมุ่งหวัง ให้พระมหากษัตริย์
มีความสามารถในด้านการรบอีกด้วย เพราะจะทำให้ประเทศต่าง ๆ เกรงกลัวในแสนยานุภาพ
ของตน ดังคำกลอนที่ว่า

อันว่า	พระบาทเจ้า โยธาหับ บ่ย่ออ่อนย่าน เสนาใน	ยศยิ่งถือเกียรติ คู่ทรายในน้ำ ทุกประเทศเมืองใด แวดระวังแฝงเฝ้า (หน้า ๕๐)
--------	--	---

ความว่า ท้าวแบ่มีเกียรติยศเลื่องลือมีกำลังมากมาขรวัดกับ
เมืงคทรายในแม่น้ำไม่เกรงกลัวข้าศึกไม่ว่าข้าศึกจะมาจากทิศใด ๆ

๓.๓.๓ พระราชาต้องเป็นผู้หนักแน่น เมตตากรุณาต่อไพร่ฟ้าทั่วไป
ดังปรากฏคำประพันธ์ที่ว่า

แม่นว่า	ได้สืบสร้าง	เสวยราชย์เป็นพญา	ก็ดี
ให้เจ้า	ทำเพียรฮัก	ไพร่ไททั้งค้าย	
อันนี้	ท้าวโกธให้	ฝูงหมู่เสนา	ก็ดี
ให้เจ้า	มีคำขอ	โทษโทษฝูงนั้น	
เขาจึง	ยินดีข้อย	เทวีเป็นแม่	เมืองแล้ว
	ฝูงไพร่ฟ้า	ขอย้อยทั่วแดน	แม่แล้ว (หน้า ๔๕)

ความรัก ความเมตตาต่อผู้คนทั่วไป ถ้าหากเจ้าเมืองลงโทษเสนาอำมาตย์ เจ้าควรขอโทษไว้
ไพเราะฟ้าจึงจะยกย่องว่าสมเป็นแม่เมือง

๓.๓.๔ ให้ข้าราชการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและจงรักภักดี
อยู่ในคลองธรรม และยึดข้อปฏิบัติทางศาสนาเป็นหลัก ดังคำประพันธ์ที่ว่า

แต่นั้น	ท้าวกล่าวด้าน ทั้งหลายสู	สอนสั่งชาวเมือง อยู่ดีอย่าเศร้า	
	เจ้าพี่น้อง	ฝูงหมู่ขุนนาง	ก็ดี
อันว่า	คลองบุญสถาน	อย่าพากันม้าง	
ให้ค่อย	พากันสร้าง	ศีลทานอย่าประมาท	
ให้ค่อย	ตกแต่งสร้าง	เมืองบ้านชอบคลอง	
ให้ค่อย	ตรองคูเบื้อง	กะนิงคำผิดชอบ	
สุอย่า	ได้โลกถัน	สินจ้างค่าบน	นั้นเนอ
	ให้ถึกต้อง	ตามแพ่งพิมพ์เมือง	
แม้ว่า	คลองบุญสถาน	อย่าโลวางเว้น	
	การใดแท้	ตรองคูแจ้งแจบ	
อย่าให้	ผิดแพกพัน	ถาวถ้ำสั่งสอน	นั้นเนอ
	ครองเมืองให้	ตามพิมพ์มะเทศ(เหตุ) (หน้า ๗๕-๗๖)	

ความว่า ขอให้เหล่าข้าราชการน้อยใหญ่ ปฏิบัติตามจารีต
ขนบธรรมเนียมประเพณีประชาชน ได้กำหนดไว้ อย่าได้ประพฤติมิชอบ อย่ามีความโลภ
อย่าทุจริต ให้ช่วยกันทำบุญ ทำนุบำรุงศาสนา สร้างความเจริญให้แก่บ้านเมือง

๓.๓.๕ ให้พระภิกษุสงฆ์ตั้งอยู่ในธรรม ดังปรากฏคำประพันธ์ที่ว่า

แม้ว่า	สังฆะเจ้า	ฝูงอยู่ในธรรม	ก็ดี (หน้า ๕๑)
--------	-----------	---------------	----------------

ความว่า (กล่าวถึง) พระภิกษุสงฆ์ทั้งหลาย ผู้(ที่ต้อง) ปฏิบัติ
ตามหลักธรรมะ (ของพระพุทธเจ้า)

อนึ่งการที่คนโบราณกำหนดหลักสำหรับพระภิกษุสงฆ์ไว้ คงจะมีความมุ่งหมายให้พระสงฆ์ครองตนให้บริสุทธิ์ ทำนุบำรุงพระศาสนา ปฏิบัติอยู่ในพระธรรม คือ ให้สำรวม กาย วาจา ใจ และอย่าหวังสิ่งตอบแทน รับบิณฑบาตในตอนเช้าทุกวัน และให้ถือศีลภาวนาและปฏิบัติธรรมในพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด

คำสอนที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องท้าวแสนล้านเป็นคำสอนสำคัญสำหรับบุคคลในครอบครัวและสังคม เพื่อให้สมาชิกในสังคมอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข มีระเบียบ สงบ โดยใช้อัตถหรือจารีตของศาสนาเป็นแนวทางในการปฏิบัติส่วนคลองใช้สำหรับผู้บริหารใช้ในการปกครองบ้านเมือง หลักปฏิบัติเหล่านี้เป็นการปฏิบัติตามคติโลก และคติธรรมพร้อมบริบูรณ์ เป็นภูมิปัญญาของบรรพชน ที่มอบให้ลูกหลานได้สืบทอด ปฏิบัติ ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติประสบแต่ความเจริญ สังคมสงบสุข นำอยู่ยิ่งขึ้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY